

KERKBEHEER

In deze uitgave:

- Jaarrede van de voorzitter van de VKB mr. Peter A. de Lange
- ANBI: ontwikkelingen in het kader van transparantie en toezicht door mr. J. Broekhuizen
- Presentatie van boek dr. Regnerus Steensma "Protestantse kerken — hun pracht en kracht"
- Nieuws uit de provincies Gelderland, Oost-Noord-Brabant/Limburg en Utrecht

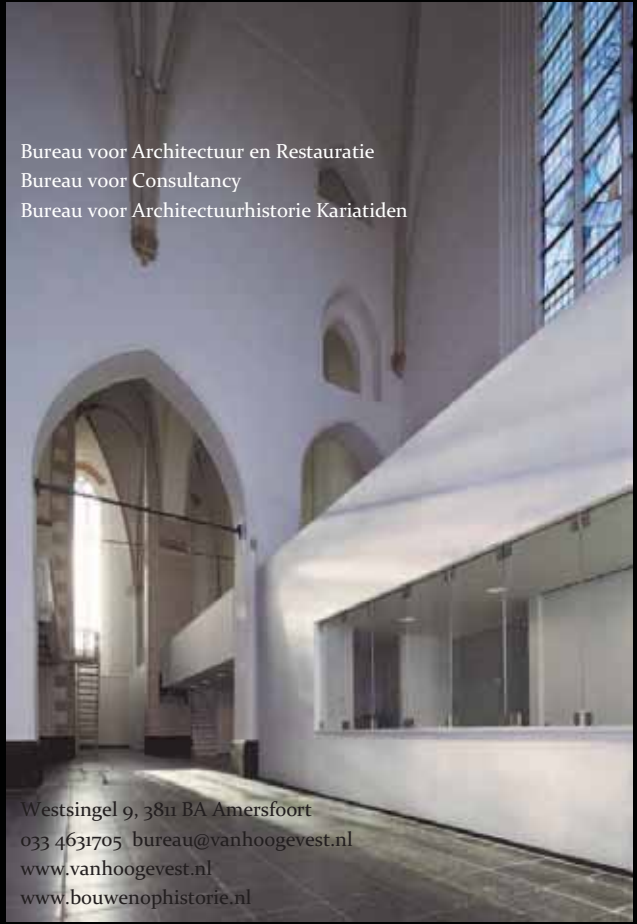

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

van hoogevest architecten

- restauratie
- nieuwbouw
- herbestemming
- herinrichting
- onderhoud
- historisch onderzoek
- bouwadvies

Bureau voor Architectuur en Restauratie
Bureau voor Consultancy
Bureau voor Architectuurhistorie Kariatiden

Westsingel 9, 3811 BA Amersfoort
033 4631705 bureau@vanhoogevest.nl
www.vanhoogevest.nl
www.bouwenophistorie.nl

SLOOFF - ORGELBOUW

www.sloofforgelbouw.nl

Luijtenstraat 17
2941 CE Lekkerkerk

Tel.: 0180—68 15 62
e-mail: info@sloofforgelbouw.nl

- Nieuwbouw
- Restauratie
- Stemmen en
- Onderhoud

KERKORGELBOUWERS

J.L. VAN DEN HEUVEL

vdheuvel.orgelbouw@wxs.nl <http://vandenheuvel-orgelbouw.nl>

Amstelwijckweg 44, 3316 BB DORDRECHT Tel. 078 6 17 95 40

De kracht in vellen offset.

Roto Smeets

Roto Smeets Grafiservices

Een bedrijf dat vecht voor de successen van zijn klanten. Of het nu gaat om vellen offset, pre-media, nabewerking, pre-distributie of distributie... Superstrong, sharp, safe & fast.

Grafiservices

T 030 - 282 28 22
T 040 - 250 50 00
www.rsgrafiservices.nl

Gereformeerde Kerk in Nieuwendijk (NB)

Een **goede verstaanbaarheid** in de kerk is niet altijd eenvoudig te realiseren. Door een veelheid aan akoestische factoren is het nodig een professionele en ervaren partner in te schakelen.

Schaapsound is dé leverancier op het gebied van kerkgeluids-installaties, projectie en videoapparatuur en moderne oplossingen voor de kerktelefoon.

Niet alleen door jarenlange ervaring in honderden kerken, maar ook door ons specialisme in het zelf ontwikkelen van hoogwaardige, innovatieve producten. **Zo kunnen we optimaal inspelen op uw specifieke situatie.**

schaapsound

Kaartenmakerstraat 18
2984 CB **Ridderkerk**
0180-41 46 00

Baileystraat 2a,
8013 RV **Zwolle**
038-785 19 77

Solvayweg 12A
6049 CP **Roermond-Herten**
0475-82 02 01

www.schaapsound.nl
info@schaapsound.nl

Verantwoord lenen? SKG!

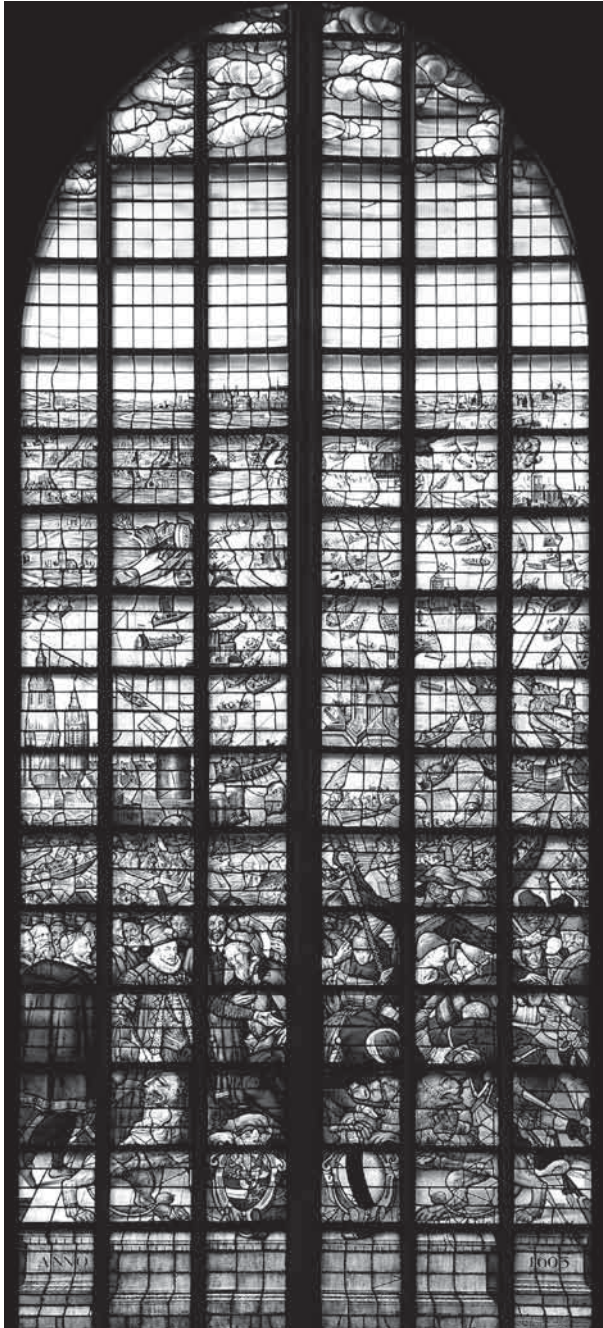
Gemeenten en kerken die behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland kunnen bij Stichting Kerkelijk Geldbeheer sparen, lenen en hun betalingsverkeer regelen. Bovendien biedt SKG Online u de mogelijkheid digitaal betalingen te verrichten. SKG werkt zonder winsttoegmerk. Met gunstige rentepercentages en lage kosten voor betalingsverkeer.

Want ons motto is: *Geld van de kerk voor de kerk!*

www.skggouda.nl

*'t Is tijd voor nieuw geluid ook voor ouderen
met een hoorbeperking...*

't is tijd voor actie... ook in uw kerk ?

Draadloze besturing vanuit de kerkzaal ook vanaf een laptop, Ipad, of een speciale kostenregeling voor noodzakelijke afstellingen

Instelbare presets zoals:

1. voorgangers met zachte stem,
2. voorgangers met harde stem,
3. volle kerk,
4. halfvolle kerk,
5. etc. etc.

Maar bovenal sterk verminderde galmwerking van de kerkzaal door exclusieve en unieke digitale geluidszuilen die ter plaatse gevoed worden uit het lichtnet zonder extra versterkers.

24 uurs service op alle geluidsinstallaties ongeacht fabrikaat. 55 jaar gedegen kennis van zaken zetten wij feilloos om in perfect werkende geluidssystemen voor muziek en spraak.

Vaak gehoorde uitspraken over Cantor

***“het lijkt nu wel een
concertzaal”***

VOF Dialoog Church Sound

helpdesk (040 - 2420840
mail info@cantorsound.nl

www.cantorsound.nl

Bolognalaan 6 5632 RL Eindhoven

Dialoog Church Sound ... van het goede het beste!

De VKB heeft in samenwerking met Marsh en Mercer het totaalpakket aan collectieve polissen verbeterd. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen:

Marsh:

- bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- brandverzekering
- fraude- en berovingverzekering
- wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- rechtsbijstandverzekering

Mercer:

- groepsreis/ongevallenverzekering
- ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- persoonlijke ongevallenverzekering
- vervangingsverzekering predikanten
- verzuimverzekering
- WGA hiaatverzekering
- zorgverzekering

Uw contactpersoon Pieter Stoeltie | T: 020 -54 17 539 | E: info.vkb@mmc.com**Uw contactpersoon**Tibaut Gaspers | T: 010 - 40 60 964 | E: info.vkb@mmc.com

KERKBEHEER

Colofon

Dagelijks bestuur VKB

Mr. P.A. de Lange, Piershil, voorzitter
 Drs. C. de Raadt, Bodegraven, vice-voorzitter
 W.G. Roseboom, Nieuwegein, waarnemend secretaris en 2^e penningmeester
 Ing. D.J. van Cuilenburg AA/MA, Leiden, penningmeester
 mevr. E.J. Steensma-Dijk, Buitenpost, lid
 M.G.R. Barendrecht, Maassluis, lid
 Prof. ir. M.J.L. Tiernego, Breda, lid
 Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid.

Ereleden

D.G. Bijl, Th.L. van Hazel en drs. G. van Soest

Redactie

W.G. Roseboom, voorzitter, J.C. Riemersma, H.L. Roth en R.M. Belder, eindredacteur

Centraal Bureau

Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
 E-mail: info@kerkrentmeester.nl;
 Tel. 078 - 639 36 66, fax. 078 - 631 59 49
 Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176, 3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden van de VKB: 1 t/m 5 abonnementen € 24,- per abonnement; 6 t/m 10 abonnementen € 22,- per abonnement en 11 en meer abonnementen € 20,- per abonnement.
 Abonnementsprijs voor niet-leden € 27,- per abonnement.
 Deze prijzen zijn exclusief 6 pct. BTW.
 ISSN 1568-8712

Vormgeving

Grafisch Bureau DUS BV, Rotterdam

Druk

Roto Smeets Grafiservices

Oplage

7.000 ex.
 © mei 2013

Foto omslag

Kerkgebouw hervormde gemeente Midsland (Terschelling).

INHOUD

Dorpsgewijs	167
Jaarrede van de voorzitter van de VKB	168
Marsh en Mercer Award voor kerkrentmeesters	171
Met Kerkbalans het jaar rond	172
Steunfonds PKN keerde in 2012 € 1,7 miljoen uit	172
ANBI: ontwikkelingen in het kader van transparantie en toezicht	173
Gereformeerde Bond spreekt met platform RCBB's	176
Onorthodoxe maatregelen nodig bij versteviging historische gebouwen	176
VKB-Congres Partnerprogramma van 6 april 2013	177
Presentatie boek "Protestantse kerk — hun pracht en kracht" van dr. R. Steensma	178
Reactie op dit boek van drs. C. van 't Veen, directeur RCE	179
Reactie op dit boek van B. van Bokhoven, lid van het moderamen van de generale synode	181
Kerken krijgen Europese subsidies	181
Nieuws uit de provincies	182,189
Voorlichtingsboekje "Ruimte"	184
Bedrijfs hulpverlening in de kerk	185
Nieuwe kerk in Zoetermeer	186
Proef met Mobiliteitspool voor kleine gemeenten en beginnende predikanten	186
Publicatie over afstoting van kerken in Zeeland	187
Protestantse gemeente Harderwijk sluit vier kerken	188
Hervormd Harderwijk bezuinigt	188
Klokslagen Der Aa-kerk te koop	188
Bloei en enthousiasme in Broeksterwoude	193
Belasting op Laurenskerk nep, wel geld nodig	193
Website met Zeeuwse orgels compleet	193
Irnsumer orgel nu in Zoeterwoude	194
Hervormd centrum Genemuiden wordt opgeknapt	194
Onderscheidingen van de VKB	195
Jaarverslag 2012 SBKG Gelderland	196
De orgelbank	196
Kalender voor kerkrentmeesters	196

Voorzitterskolom

Mr. Peter A. de Lange

Dorpsgewijs

Tijdens zijn studieverlof in de zomer van 2011 grasduint ds. Wim Beekman met enthousiasme in vooral recente sociologische en cultureel-antropologische rapporten. Het resulterende verslag onder de titel: "Leve de dorpskerk", is geen pessimistisch geschrift. Ds. Wim Beekman ontdekte namelijk dat er door onverdachte deskundigen positief werd gedacht over de toekomst van het dorp en van de kerk.

Het studieverslag ziet toekomst voor de kleine dorpskerk, maar met de kanttekening dat deze zich moet blijven verbinden met de lokale dorpsgemeenschap. De dorpskerk hoort bij het dorp. Elk dorp kiest zijn eigen identiteit en de kerkelijke dorpsgemeente vormt een deel van deze dorpsidentiteit. Een dorp heeft een eigen kleur en dat is ook de kleur van de kerkelijke gemeente. Dorps trots en dorpsplicht maken deel uit van het kerkelijk leven.

Dit geluid legt een ander accent dan de huidige praktijk, waarbij veelal wordt ingezet op samenvoegen van gemeenten en op de vorming van onder meer streekgemeenten of clusters van gemeenten.

Het studieverslag wordt — onder meer door de VKB — opgepikt en markeert het begin van een tournee langs diverse bijeenkomsten door ds. Wim Beekman. Afdeling Friesland bijt het spits af met het onderwerp "Leve de dorpskerk" in maart 2012. Gevolgd door afdeling Noord-Holland in dezelfde maand en het betoog op landelijk niveau tijdens het VKB-congres in april 2012, waarbij het onderwerp is vertaald naar de "10 geboden voor de dorpskerkentmeester". Daarna zullen nog diverse afdelingen volgen.

Recent heeft de Bond van Nederlandse Predikanten (BNP) het onderwerp opgepakt tijdens de jaarlijkse Predikantendag. Het onderwerp werd breder aan de orde gesteld door het thema als volgt te benoemen: "Leve de stads gemeente en de dorpskerk. De predikant als pastor loci". Inleiders waren ds. Wim Beekman uit Koudum en ds. Andreas Wöhle uit Amsterdam.

Je zou contrasten vermoeden of verschillen. Die zijn er natuurlijk wel, maar er zijn ook markante overeenkomsten. Een stedeling wil ook in zijn buurt wonen en niet alleen 'huizen'. Hij wil 'thuis zijn', 'herkend worden op straat'. Ds. Wöhle duidde dat aan als het verlangen naar de wijk als 'stadsdorp'.

Het nabuurschap biedt kennelijk een uniek sociaal weefsel. Ds. Beekman drukt dat als volgt uit: "Dorpelingen voelen zich verbonden met hun eigen dorp zoals een mens zich verbonden voelt met zijn eigen familie en gezin. Hier voelt men zich thuis, hier voelt men zich veilig, herkend en geborgen. Met je eigen dorp heb je een relatie". Kennelijk is dat met een stadsdorp ook het geval. In het klassieke woord "parochie" zitten ook elementen als "naburig, naast, bijeen staande huizen, woongemeenschap. Het zijn kleine territoriale bouwstenen.

Dezelfde gedachte komen we ook in de Bijbel tegen bij de toekomst van Jeruzalem. "Jeruzalem zal dorpsgewijs bewoond worden, vanwege de veelheid der mensen en der beesten", om het met de klassieke woorden van de Statenvertaling te zeggen [zie Zacharia 2:4]. Ook een eigentijdse stad is opgedeeld in wijken, buurten, deelgemeenten en stadsdelen om maar wat begrippen te noemen. Buurten als "Jordaan", "Grachtengordel-Zuid" en "IJburg-Oost" in Amsterdam hebben ongetwijfeld een uniek eigen en onderling verschillend sociaal weefsel.

Het punt dat blijft hangen, is het volgende: Wees voorzichtig met het opbreken van het unieke sociale weefsel van dorpen, wijken of buurten. Doe dat niet te gemakkelijk, want er gaat veel verloren. Uiteraard beantwoordt dat niet alle mogelijke resterende vragen, maar het is wel een belangrijk element in de overwegingen ten aanzien van de toekomst van een dorpskerk of stadskerk.

Kerkgebouw: Rots in de branding

Aan het begin van het VKB-Congres dat op 6 april jl. in Nieuwegein plaats vond, sprak de voorzitter van de VKB, mr. Peter A. de Lange de volgende jaarrede uit die in het teken stond van thema van dit congres "Meer dan steen" — over beleid en beheer van kerkgebouwen. "

De heer De Lange: Vandaag zijn wij hier als kerkrentmeesters en genodigden bijeen om met elkaar te spreken over vele kerkrentmeesterlijke zaken die wij delen. Misschien wel een beetje hard gelag in Nieuwegein. Onze tak van sport "gebouwen" staat immers centraal. Hoewel de (monumentale) kerkgebouwen daarbij een speciale plek krijgen, zijn er veel facetten aan het onderwerp. Bij de workshops treffen we ook zaken aan als kerkinterieurs, kerkorgels en begraafplaatsen. En niet te vergeten onderwerpen als veiligheid en subsidies. Maar de andere beleids- en werkvelden worden zeker niet vergeten, ook gezien de bezetting van de andere workshops en de aanwezige exposanten op de beursvloer. Alles van harte aanbevolen!

Thematisch is de cirkel van onze beleidsvelden rond. In 2007 en 2008 zijn we de themajaren begonnen met "gebouwen", toen onder de vlag van: "Trots op kerken!". Terugkijkend naar 2008 moeten we constateren dat het jaar van het religieus erfgoed mede een aanjager is geweest om het onderwerp kerkgebouwen steeds vaker en nadrukkelijker te plaatsen in het kader van afstoten en herbestemmen. Het gaat dan om het sluitstuk van de levenscyclus van een kerkgebouw met die functie. Een deelaspect van het kerkgebouw onder een vergrootglas, als onderdeel van het grote maatschappelijke herbestemmingsdebat. Het gebruik van het kerkgebouw door een levende

geloofsgemeenschap raakt daarbij allengs op de achtergrond. Eerst en vooral onder kerkrentmeesters met een (veelal ambtelijke) taak in de geloofsgemeenschap, is de roep om een goede visie en heldere vertrekpunten groot. Men — let wel: samenleving en kerk — kijkt ook niet ten onrechte steeds meer en nadrukkelijker naar de VKB.

Huis van uitzonderlijk belang
Voor een actieve geloofsgemeenschap is een "huis" van uitzonderlijk belang. De eerste christenen kwamen al bij iemand aan huis samen. In de loop van de geschiedenis kreeg het huis een steeds omvangrijker plaats en functie. Het aspect van het huis van God: "Domus Dei", werd een deel van het grotere huis van de gemeenschap: "Domus Ecclesiae". In de Middeleeuwen zien we de indeling van het kerkgebouw aan de hand van graden van sacraliteit aan belang winnen. In de architectuur en de liturgie uitte zich dit bijvoorbeeld in de materiële scheiding tussen het koor en het kerkship. Zo ontstonden er aparte functionele ruimten binnen één en hetzelfde gebouw.

Dit huis in het midden van een gemeenschap speelt een belangrijke rol in de beleving en viering van het gemeente-zijn. Het kerkinterieur en de aanwezige inventaris geven daarbij een verbondenheid met vorige generaties. Het draagt aspecten van kerk-zijn van alle tijden en plaatsen. Niet alleen het hier en nu, maar ook verleden en toekomst spelen een grote rol.

De lijn der geslachten ligt ook opgetekend in onze registers en archieven. De kleine en grote verhalen worden herhaald, doorverteld en met hart en ziel uitgezongen. Komt allen tezamen, zo heet dat ook na Pasen en met Hemelvaart en Pinksteren. Kom en doe als wij. Dat werkt beslist. Al honderden jaren lang.

Mr. Peter A. de Lange.

Men komt in de kerk bovendien niet alleen maar samen, maar daar komt men met elkaar eendrachtig als gemeente thuis voor het aangezicht des Heren en van elkaar. De gemeente woont in de kerk en werkt daarbuiten. De plaats van de kerk in het midden van de gemeenschap is daarmee steeds en telkens opnieuw de zichtbare in steen en tekens gegoten verbondenheid van de gemeente met God en met elkaar. De wijze waarop dat huis wordt gebruikt en waarop men zich thuis voelt, zegt veel, zo niet alles over de identiteit van haar leden. Daar wordt ontmoet. De deur staat letterlijk en figuurlijk altijd open. Voor iedereen welteverstaan.

...De gemeente woont in de kerk en werkt daarbuiten...

We moeten bepaald niet onderschatten wat het belang is van de zichtbare en tastbare fysieke aanwezigheid van een kerkgebouw in de samenleving. Het is voor de gemeente een thuis en een uitvalsbasis om dienstbaar te zijn aan anderen en elkaar, maar ook een herken-

bare en markante plek om gevonden te worden door buitenstaanders. Dat moeten wij vooral zo zien te houden.

Religieuze overtuiging

Bovendien moeten we de rol en functie van het kerkgebouw al helemaal niet onderschatten in een tijd van secularisatie. Religieuze overtuiging hoort dan niet thuis op het publieke forum. Secularisatie verwijst de religieuze overtuiging naar het private domein — achter de voordeur. Het kerkgebouw wint dan aan belang, doordat het één van de schaarse plaatsen wordt waar men voor zijn religieuze overtuiging kan uitkomen, waar men deze nog ongehinderd kan belijden. Het kerkgebouw is daarmee voor de één een steen des aanstoots en voor de ander een rots in de branding. Hoe dan ook, in het midden van een gemeenschap is er de vaste plaats van een gemeente die samenkomt. U gaat er straks van onze zeer gewaardeerde hoofdlindeiders van buiten en van binnen de gemeente meer over horen. Let u op de mogelijke synchroniteit en ontdek de verschillen.

Zojuist spraken we even over de plaats en functie van het kerkgebouw in de loop van de geschiedenis. Het is nuttig om eens naar deze gevarieerde functies van een kerkgebouw te kijken, want het kan bij het kiezen van functies voor de toekomst van een kerkgebouw behulpzaam zijn. We laten daarbij de tempel van Jeruzalem maar even

rusten en starten bij de eerste cultusruimte van de christenen: de huiskerk. Een gemeente was veelal verbonden aan een huis van één of meer gemeenteleden, bijvoorbeeld een gemeente aan huis bij Prisca en Aquila. De gezamenlijke maaltijd (het breken van het brood), het geven van onderwijs en de goede boodschap verkondigen markeren het begin. Al snel werden er door giften specifieke huiskerken gebouwd, want er bestond een groeiende behoefte aan nieuwe functionaliteiten als ruimte voor catechumenen, een baptisterium voor de doop, etcetera. Daarnaast bood de huiskerk op enig moment onderdak voor de voorgangers; werd gebruikt voor de catechese, had een functie als bibliotheek, was school en fungeerde als opvangplaats voor zieken en armen.

De erkenning van het christendom had ook effect op de functie van kerkgebouwen. Het idee van "twee of drie samen.." raakte op de achtergrond. Architectuur ging een rol spelen. Elementen vanuit de keizerlijke ceremonies kregen een plek in de liturgie. In toenemende mate kwam er ook een belangrijke invloed op de identiteit van een kerkgebouw vanuit de relatie graf en gebouw. De grond dicht bij heiligen en martelaren was bij wijze van spreken heiliger. De relatie tussen altaar en martelaarsgraf op begraafplaats werd later overgenomen in alle kerkgebouwen. Altaren moesten verbonden zijn met relieken van heiligen.

Secundaire functies in de Middeleeuwen

Als we grotere stappen nemen, zien we richting de Middeleeuwen meer en meer (secundaire) functies ontstaan. We noemen "wonen en slapen", "eten en drinken", "dansen", "verkoop van goederen", "bijeenkomsten", "rechtshandelingen", "aankondigingen", "opslagplaats" en "onderwijs en bibliotheek". Bij "wonen en slapen" denken we onder meer aan het overnachten in de hoop te genezen. Soms ging dat gepaard met baden. Ook het kerkasiel is hieronder te plaatsen. Oorspronkelijk was alleen de altaaruimte als onschendbare heilige plaats daarvoor bestemd, maar geleidelijk viel het gehele gebouwencomplex hieronder, inclusief de tuinen en pleinen. Pelgrims klopten aan voor onderdak.

Bij "eten en drinken" denken we aan de agapè-maaltijden, maar ook aan parochiefeesten. Hoewel de maaltijden een nobel doel hadden, zoals het verstrekken van eten aan de armen, liepen ze kennelijk te vaak uit op braspartijen. Deze functie werd namelijk een twistpunt vanaf de tijd van de kerkvaders. "Het is niet toegestaan feesten van liefde, zoals ze worden genoemd, te houden in een huis van de Heer, of een kerk." Wat onverlet laat dat de praktijk af blijft wijken van de officiële lijn. Een maaltijd na afloop van een begrafenis komt nog steeds voor. Hebben wij nog voedselbanken of hebben wij dit oude concept doorverkocht en domweg overgelaten aan anderen?

Ook het gebruik om op belangrijke feesten te dansen in kerken werd al snel door verschillende bisschoppen en synodes verboden. Rond Pasen was dit nog in het nieuws vanuit Duitsland waar het dansverbod bij Pasen de gehele samenleving nog treft. Ook hier zien we ondanks het verbod nog verschijningsvormen die het overleefd hebben. De processie van Echternach is hiervan een voorbeeld.

Verkoop van goederen

"Verkoop van goederen" willen we zonder verdere toelichting passeren. Op het gebied van duurzaam gebruik zien wij weliswaar eeuwen- ►

oude kerken en langdurig gebruik, maar de kringloopwinkels zijn vaak niet (meer) van ons. De recente lancering van een kerkmarkt op onze website moet iets van dit gat dichten voor roerend religieus erfgoed.

“Bijeenkomsten” zijn er in soorten en maten. Zo zijn er synodes en concilies, maar ook debatten over theologische kwesties. Bijeenkomsten van gemeenteleden.

...Kerken werden gebruikt om wetten en beslissingen van de overheid af te kondigen. De kerk als (tijdelijke) vrijplaats is helaas ook verdwenen...

Doordat de bisschop jurisdictie bezat, werd er ook recht gesproken in kerken. Ook burgerlijke overheden maakten gebruik van kerkgebouwen. Onder “rechtshandelingen” valt ook het opstellen en ondertekenen van documenten met een juridische waarde. Kerken werden gebruikt om wetten en beslissingen van de overheid af te kondigen. De kerk als (tijdelijke) vrijplaats is helaas ook verdwenen.

Bij noodzaak werden de kerkgebouwen gebruikt om waardevolle goederen als graan en dieren op te slaan. Het geven van catechese en andere vormen van scholing vond ook plaats in kerken. Een bibliotheek hoorde er dan ook bij. Het leerhuis als centrum voor permanente educatie van jong en oud is als het ware in de kerk uitgevonden.

Volledig met elkaar verweven geraakt

Het kerkgebouw werd in de Middeleeuwen dus voor veel meer dan de liturgie gebruikt. Net als in de periode van de kerkvaders stond het gebouw ten dienste van de gemeente en de maatschappij. Daarbij moeten we wel een belangrijke kanttekening maken: de burgerlijke gemeenschap en de christelijke gemeenschap waren zeker in de

Middeleeuwen vrijwel volledig met elkaar verweven geraakt. Een belangrijke randvoorwaarde voor het model met de vele functionaliteiten. Het kerkgebouw was laagdrempelig voor iedere burger. Dit uitte zich bijvoorbeeld ook in een andere functie van het kerkgebouw: statussymbool als expressie van de status, rijkdom en macht van de stad. Onder meer resulterend in een heuse torenstrijd.

Na opgaan (huiskerken) en blinken (Middeleeuwen) komt verzinken. We moeten vaststellen dat het kerkgebouw na de Middeleeuwen aan multifunctionaliteit heeft ingeboet. Verschillende krachten spelen daarbij een rol.

De kerk was niet langer het centrale gebouw voor de burgerlijke gemeenschap, het werd het gebouw van en voor de gelovige gemeenschap. Kerkelijke restricties spelen een rol, maar ook de ontwikkeling van steden en het bouwen van nieuwe gebouwen met specifieke functies. We denken daarbij aan stadhuizen, theaters, rechtbanken, ziekenhuizen. Relatief recent werden resterende functies als bijeenkomsten nog door de geloofsgemeenschap zelf verplaatst naar de kerkelijke centra die overal verrezen. Dan zijn we beland op het punt waarbij het kerkgebouw nauwelijks wordt gebruikt naast de wekelijkse eredienst.

Nieuwe multifunctionaliteit

Vandaag zien we een zoeken naar

nieuwe multifunctionaliteit. Voor kerkgebouwen die op afstand van de geloofsgemeenschap zijn gekomen, maar ook voor de kerkgebouwen binnen de geloofsgemeenschap. Wij kunnen daar vandaag geen pankaar recept voor geven.

Dat is sterk afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden en mogelijkheden. Ook het beschikbare volume is in hoge mate bepalend. Enerzijds wordt het zoeken ingegeven door de financiën, maar anderzijds ook door het verlangen om weer een open relatie te krijgen met de burgerlijke gemeenschap. De geloofsgemeenschap is ten onrechte te zeer geïsoleerd geraakt als afzonderlijke groep.

Bij de zoektocht naar multifunctionaliteit kunnen de traditionele functies behulpzaam zijn, maar kan er ook gekeken worden naar nieuwe mogelijkheden. Zaken als voedselbank, hospice, bijeenkomsten en huiswerkbegeleiding zijn gemakkelijk terug te herleiden tot traditionele functies. Ook een bibliotheek als die er in de omgeving niet meer is, is een optie. Naschoolse opvang valt onder onderwijs. Het scheppen van werkplekken door de week voor de vele werknomaden die op zoek zijn naar een rustige werkplek (in de top tien van favoriete werkplekken staan drie bibliotheken) biedt kansen. Dit alles naast de kunst, muziek, architectuur, mogelijkheden voor inkeer, verstillig, wake en gebed.

De dolende, doldraaiende, gekma-

kende maatschappij met daarin het eenzame en steeds oudere individu, roept om hulp en redding. De mens staat op het toppunt van het hedendaags liberalisme per saldo volkomen naakt en alleen en schreeuwt in de roep naar de zin van zijn of haar bestaan steeds luider om zijn broeder en zuster. Welnu, niet alleen de koffie staat bij u klaar, zou ik zeggen.

...Bij het zoeken naar bredere aanwending van het kerkgebouw is het inschakelen van kerkelijke organen en goede adviseurs en leveranciers bij de planvorming en uitvoering van cruciaal belang...

Klavertje vier

De zoektocht naar een bredere aanwending van het kerkgebouw is overigens geen werk voor hobbyisten. Wij willen benadrukken dat het inschakelen van de kerkelijke organen en van goede adviseurs en leveranciers bij de planvorming en de uitvoering van cruciaal belang is. Denk bijvoorbeeld aan de aanwezigheid van kwetsbare interieurs, het doordenken van mogelijkheden die niet meteen voor het oprapen liggen. In een vroeg stadium is het van belang om anderen erbij te betrekken. Met kennis van kerkelijke regelgeving, bouwkundige inzichten en planvorming.

Wij denken dan concreet aan wat wij het "klavertje vier" zijn gaan noemen: Provinciale afdeling van de VKB, Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG), het Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken (RCBB) en de gemeenteadviseur Kerkbeheer. Ieder met eigen verantwoordelijkheid en deskundigheid, maar gezamenlijk in een netwerkomgeving op de hoogte van wat kan en mag.

Bij rijksmonumenten zullen ze u

■ Marsh en Mercer Award voor kerkrentmeesters

De voorzitter van de VKB, mr. Peter A. de Lange, kondigde aan het slot van het ochtendgedeelte van het op 6 april jl. in Nieuwegein gehouden congres aan, dat de VKB een award instelt. Het gaat om een "beste-project-award" waarbij colleges van kerkrentmeesters worden uitgenodigd hun project in deze wedstrijd in te brengen. Het onderwerp van het project is voor dit jaar *gebouwen*. Dat kan een restauratie zijn, of een succesvolle herbestemming of multifunctionele invulling, of een CO₂-neutraal gemaakt kerkgebouw... Maar ook projecten voor onderdelen van het gebouw of het interieur (verwarming, geluidsinstallatie, orgel...) komen voor de award in aanmerking.

Aan deze award is een geldbedrag verbonden van maar liefst € 5.000. Dit bedrag kan beschikbaar worden gesteld dankzij een donatie van Marsh en Mercer, waar zo'n 6.000 verzekeringen van plaatselijke kerkelijke gemeenten zijn ondergebracht. Marsh en Mercer verbinden ook hun naam aan deze award.

De criteria moeten nog nader worden ingevuld. In ieder geval is het belangrijk dat het een "best practise" is en een werkbaar voorbeeld voor andere gemeenten c.q. colleges van kerkrentmeesters. Andere criteria zijn schaalgrootte, originaliteit, maatschappelijke relevantie, betekenis voor de plaatselijke kerkelijke gemeente, betekenis voor de samenleving, en, niet te vergeten, een succesvolle financiering! Een nog samen te stellen deskundige en objectieve jury waar in ieder geval de hoofdsponsor in zitting neemt bepaalt de uitslag van de wedstrijd op basis van deze criteria. Het bedrag zal op de rekening van de winnende gemeente worden overgemaakt. Andere spelregels: gemeenten met juryleden als lidmaat zijn uitgesloten van deelneming en de keuze van de jury is bindend en onherroepelijk.

De looptijd van de wedstrijd is vanaf 6 april 2013 tot 1 maart 2014. Projecten die in die periode worden afgerond (mogen dus al wel vóór 6 april 2013 zijn aangevangen), komen in aanmerking voor deelname. Uitreiking van de award vindt plaats op het VKB-congres van 2014 (voorzien datum medio april). De bedoeling van de award is een jaarlijks terugkerend "instituut" te maken.

Aanmelding: via het inschrijfformulier dat in digitale vorm of op papier opvraagbaar is bij het centraal bureau van de VKB, 078-6393666 of info@kerkrentmeester.nl.

uiteraard ook wijzen op de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

Aangezien velen buiten onze kerkmuren u en de VKB niet kennen zijn daarvoor twee fantastische flyers ontwikkeld, uitgebreide visitekaartjes om uit te reiken als kennisgeving met het werk van de kerkrentmeesters en van de VKB. U vindt deze in onze stand en ze zullen ook digitaal beschikbaar komen.

De waarde en het belang van goede en degelijke kennis van kerkelijke zaken wordt vandaag nog eens extra en bijzonder onderstreept door de

postume lancering van het prachtige boek van dr. Regnerus Steensma over "Protestantse kerken — hun pracht en kracht", met volop aandacht voor modern protestants kerkbeheer. Wij weten ons zo blijvend met hem verbonden.

In alle gevallen is wel uitermate van belang dat wij als gemeente thuis in de weer blijven met onze kernboodschap en onze kerntaken. Als wij onze kerken zelf gaan ervaren en beleven als van Godswege geschonken gaven en talenten in plaats van als enorm lastig en problematisch, ontstaat er mogelijk ruimte voor een verfrissend waaien van de Geest. ►

Breder draagvlak voor voortbestaan kerkgebouw

Uiteraard zit er ook een prijskaartje aan het hebben en veranderen van een kerkgebouw. Een levend of overlevend kerkgebouw kost geld. Een bredere functionaliteit en innovatief beheer geeft een breder draagvlak onder het voortbestaan van een kerkgebouw. Voor het interesseren van burgers is het hebben van een gezamenlijk belang wel een belangrijke randvoorwaarde. Onderwerpen als cultuur en toerisme bieden bijvoorbeeld een gezamenlijk belang, maar meer gezamenlijkheid is nadrukkelijk gewenst. Burgerlijke gemeenten betalen veelal de rekening nog van de oude kerktorens.

De rijksoverheid heeft een Subsidie-regeling Instandhouding Monumenten (SIM) die gebaseerd is op het Besluit Rijkssubsidiëring Instandhouding Monumenten 2013 (BRIM 2013). Deze materie is zo specifiek en aan wijziging onderhevig, dat de inschakeling van een goede adviseur van belang is. Ook provincies spelen een rol bij restauraties, maar dat wordt van provincie tot provincie op een eigen wijze ingevuld.

...Zowel de pastor als het eigen thuis van de gemeente zijn van levensbelang voor een vitale geloofsgemeenschap...

Dat aan een kerkgebouw een prijskaartje zit, is duidelijk. Toch bleken bij de uitkomsten van onze enquête in het kader van "kansen voor kerken!" dat de kerkrentmeesters de tekorten meer toeschreven aan de personele lasten dan aan de gebouwen. Dat is een steuntje in de rug van de kerkgebouwen. We moeten voorkomen dat er concurrentie ontstaat tussen de "warme" pastorale begeleiding van de gemeente en de "koude" stenen. Zowel de pastor als het eigen thuis van de gemeente zijn van levensbelang voor een vitale geloofsgemeenschap. Zeker als de deuren ook

Met Kerkbalans het jaar rond

JUNI

Gemiddelde bijdragen enz.

Jaarlijks publiceert de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving in zijn verslag veel financiële gegevens over o.a. de hoogte van de toezeggingen van Kerkbalans, de werkelijke betaalde bijdrage van het jaar daarvoor en andere belangrijke gegevens. Vaak worden deze gegevens per regio/provincie vermeld. Dan blijkt dat de verschillen in omvang van de bijdrage soms relatief erg groot zijn.

Vaak is dit historisch verklaarbaar omdat bepaalde gemeenten sinds vele tientallen jaren jaarlijks een forse opbrengst uit bezit hebben (pacht- en huuropbrengsten). Om de situatie in de eigen gemeente goed te kunnen vergelijken, is het aan te bevelen om bij enkele omliggende kerkelijke gemeenten de gegevens op te vragen over de gemiddelde bijdrage per bijdrager, per toezegger en per lid. Op basis van die informatie kan een duidelijke publicatie voor het kerkblad van juni gemaakt worden.

Gemeenteleden worden dan bepaald bij de situatie over geefgedrag in omliggende gemeenten. Dat spreekt veel meer gemeenteleden aan dan landelijke of provinciale gemiddelden en dat kan, zeker wanneer de presentatie in de vorm van diagrammen gebeurt, aansporen tot een hogere bijdrage in het kader van de plaatselijke geldwerving.

gewoon open moeten voor de burgerlijke gemeenschap.

Meer dan wat houtskoollijnen trekken kunnen we in dit kader niet. Als het uw denken prikkelt, zijn we meer dan tevreden. Bovendien krijgt

u vandaag nog voldoende informatie van anderen. Als een Paulus op de Areopagus aan de slag. Ik wens u en allen die u zijn toevertrouwd veel vreugde daarbij en zegen op uw werk als kerkrentmeester, zo besloot de heer De Lange zijn jaarrede.

■ Steunfonds PKN keerde in 2012 € 1,7 miljoen uit

Het Friesch Dagblad van 5 april jl. meldt dat de Commissie Steunverlening van de Protestantse Kerk in Nederland in 2012 een bedrag van ruim € 1,7 miljoen heeft uitgekeerd aan gemeenten voor onder meer bouwsubsidies, pastoraat en samenwerking. In 2011 was het nog € 200.000 meer, aldus het jaarverslag 2012 van de Commissie Steunverlening. Er kwamen 97 aanvragen binnen, waarvan er 68 gehonoreerd werden. Het aantal aanvragen was vier minder dan in 2011 en ook veel minder in de jaren ervoor; in 2007 waren er nog 144 aanvragen.

In 2012 werd tevens € 94.000 als stimuleringsbijdrage beschikbaar gesteld in het kader van het project Samenwerkende Gemeenten (SaGe). Hiermee worden clusters van gemeenten die willen samenwerken geholpen bij de financiering van begeleidingskosten die nodig zijn om te verkennen of er mogelijkheden zijn om zaken samen te doen, aldus het Friesch Dagblad.

ANBI: ontwikkelingen in het kader van transparantie en toezicht

Mr. J. Broekhuizen

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de ontwikkelingen sinds 1 januari 2008 rondom de ontwikkelingen in het ANBI-dossier en de kerken. In het bijzonder wordt aandacht besteed aan de begrippen "transparantie en toezicht". Aan het einde van het artikel wordt een aantal aandachtspunten geformuleerd die van belang zijn voor alle kerkrentmeesters en voor alle diakenen.

1. Algemeen

Sinds 1 januari 2008 kent Nederland een regeling voor "Algemeen Nut Beogende Instellingen" (ANBI). De Protestantse Kerk in Nederland en haar zelfstandige onderdelen, zoals plaatselijke gemeenten en diaconieën zijn "ANBI"; dit is geregeld in een zgn. groepsbeschikking.

Ook instellingen die tot de invloedssfeer van een kerkgenootschap behoren kunnen onder een groepsbeschikking vallen, mits ook deze een algemeen nuttige doelstelling hebben.

Voordelen van deze ANBI-status zijn o.a. dat giften door de gever mogen afgetrokken (tegen de daarvoor geldende voorwaarden) en dat de ontvangende ANBI-instelling (zoals de diaconie) over ontvangen giften, erfstellingen en legaten geen schenk- of successiebelasting hoeft te betalen.

In november 2007 werd een convenant gesloten tussen de samenwerkende nederlandse kerken (Het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken — CIO) en de belastingdienst. De Protestantse Kerk in Nederland is een van de 31 kerkgenootschappen die in het CIO deelneemt. (voor een overzicht van alle CIO-leden: zie www.cioweb.nl).

In dit convenant zijn afspraken gemaakt over het toezicht op en het toepassing van de anbi-regelingen op de kerkelijke instellingen. 1 á 2 keer per jaar overleggen CIO en belastingdienst over de uitvoering van dit convenant.

2. Ontwikkelingen 2011/2012

In juni 2011 werd het convenant "ruimte voor geven" gesloten tussen de regering en de Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie. (SBF). Het doel van dit convenant was de samenwerking tussen overheid en deze sector te verbeteren. De kerken nemen in deze filantropische sector een bijzondere positie in. Dit convenant voorziet in uitwerking op een aantal terreinen, waaronder een visie op toezicht en verantwoording. Hierin wordt nader ingegaan aan het einde van dit artikel.

Eveneens in juni 2011 zond de regering een brief naar de

Kamer, de zgn. geefbrief, waarin maatregelen werden voorgesteld het geefgedrag verder te stimuleren. Met ingang van 1 januari 2012 is de zgn. Geefwet in werking getreden; hierin zijn de randvoorwaarden voor ANBI's opnieuw geordend en ook deels aangepast. Strikt genomen is de geefwet een verzamelwet omdat hierin aanpassingen worden vastgelegd in verschillende al bestaande wetten.

Zo is in de artikel 5b, lid 3 onder i. van de algemene wet rijksbelastingen nu vastgelegd dat religie, spiritualiteit en levensbeschouwing als algemeen nut worden beschouwd. Dit is de vastlegging van een bestaand uitgangspunt.

De uitvoeringsregelingen werden aangepast bij besluit van 19 juni 2012 en werken terug tot 1 januari van dat jaar.

3. Belangrijk ANBI-randvoorwaarden

1. De bestuurders ontvangen geen bovenmatige vergoeding voor hun werkzaamheden: dit zal in de kerk geen probleem zijn omdat Pro-deo wordt gewerkt. Hieronder vallen niet de predikanten en kerkelijk werkers.
2. De instelling heeft een actueel beleidsplan, dit mag ook een document zijn dat voor alle instellingen geldt die onder de groepsbeschikking vallen. Voor gemeenten (en diaconieën) geldt bovendien ordinantie 4-8-5 van de protestantse kerkorde: het beleidsplan.
3. Het beschikkingsmacht criterium houdt in dat individuele personen niet over het vermogen van de instelling kunnen beschikken. Dit is in de kerkorde voldoende vastgelegd. Om meerdere redenen (ook voorkoming van fraude) is het gewenst hieraan de hand te houden.
4. Het bestedingscriterium houdt in dat een instelling niet meer vermogen aanhoudt dan redelijkerwijs nodig is voor de continuïteit van het werk. (ook wel de "anti-oppoteis" genoemd). In het convenant is hierover bepaald dat historisch verkregen vermogen waarvan de revenuen worden aangewend voor de doelstelling geen probleem vormen. De regeling zoals deze is vastgelegd in de uitvoeringsregeling 2012 biedt de mogelijkheid om rekening te houden met

het karakter van de ANBI-instelling.

Het verdient aanbeveling om over het financiële beleid van de gemeente of de diaconie in het beleidsplan een paragraaf op te nemen.

5. Voor commissies van diaconie en/of kerkenraad zoals ZWO-commissies, geldt dat deze onder de verantwoordelijkheid van de diaconie en/of de kerkelijke gemeente vallen en daarmee onder de groepsbeschikking.
6. Voor interkerkelijke initiatieven — met een ANBI-doelstelling — dient te worden bezien of deze onder de groepsbeschikking van een van de deelnemende kerken kunnen worden ondergebracht. Wanneer dit initiatief in een rechtspersoon is ondergebracht, kan ook worden overwogen om een eigen ANBI-beschikking aan te vragen.
7. Het convenant tussen CIO en de belastingdienst biedt ook de mogelijkheid om instellingen met een anbi-doelstelling, die “zich binnen de invloedssfeer van het kerkgenootschap bevinden” onder de groepsbeschikking van het kerkgenootschap te brengen. Dit vergt overleg met het kerkgenootschap en bij twijfel met de belastingdienst. Binnen de Protestantse Kerk valt te denken aan stichtingen — met een anbi-doelstelling — die volgens de generale regeling stichtingen zijn opgericht en evangelisatieverenigingen.
8. In het convenant tussen het CIO en de belastingdienst is vastgelegd dat de kerken — ieder op eigen wijze — vormen van controle en toezicht kennen, die in het statuut van het kerkgenootschap zijn vastgelegd. Zo nodig treden belastingdienst en kerkgenootschap in overleg over de resultaten van het kerkelijk toezicht. Voor de Protestantse Kerk in Nederland is dit in het bijzonder ordinantie 11: artikel 6 handelt over de begroting en artikel 7 de jaarrekening. De artikelen 7 t.m. 10 behandelen de betrokkenheid van het regionale college voor de behandeling van beheerszaken (RCBB). Tijdens het laatstgehouden periodieke overleg over de uitvoering van het convenant (november 2012) heeft de belastingdienst meer inzicht gevraagd in de wijze waarop dit kerkelijke toezicht binnen de kerkgenootschappen plaatsvindt.
9. Tijdige inzending van de jaarrekening aan het RCBB is in dit kader van belang evenals het hanteren van de door de RCBB's opgestelde “handleiding bij het controleverslag”. Deze handleiding bevat een ANBI-paragraaf, die met de belastingdienst is afgestemd. Nadere informatie hierover is te verkrijgen bij de gemeenteadviseurs kerkbeheer (o.a. te bereiken via de servicedesk onder tel. 030 8801880).
10. In de uitvoeringsregeling 2012 is een verscherpte bepaling opgenomen t.a.v. het liquidatiesaldo van instellingen met een anbi-doelstelling. Indien er een batig saldo is dient dit te worden besteed t.b.v. een ANBI met een gelijksoortige doelstelling. Dit dient in de statuten te worden vastgelegd. Als overgangsmaatregel geldt dat instellingen die al vóór 23 juni 2012 als ANBI zijn aangemerkt dit pas in hun statuten behoeven op te nemen bij de eerstvolgende wijziging van hun statuten. Dit punt kan aan de orde komen wanneer een aan de kerk of gemeente gelieerde stichting wordt opgeheven en er een batig liquidatiesaldo aanwezig is.

4. Culturele ANBI's

De Geefwet 2012 bevat nog verschillende andere (deels nieuwe) onderwerpen, zoals de verruiming t.a.v. commerciële activiteiten, de SBBI (sociaal belang behartigende instelling)- beide onderwerpen blijven verder in dit artikel onbesproken — en de culturele ANBI.

Deze laatstgenoemde regeling is niet van toepassing op “kerkelijke activiteiten”. Wel kan een steunstichting voor een monumentale (dorps)kerk een culturele ANBI-status aanvragen bij de belastingdienst. Belangrijkste voordeel is het multipliereffect: een gift aan een culturele anbi mag — onder bepaalde voorwaarden — tegen 125 pct. als gift worden afgetrokken.

Dus: een gift van € 100 aan een culturele anbi levert een aftrekpost op van € 125. Het maximumbedrag aan schenkingen per jaar voor deze multiplier is € 5.000. Voor bedrijven geldt in de vennootschapsbelasting een multiplier van 50 pct. tot een maximum van eveneens € 5.000 per jaar.

5. Ontwikkelingen t.a.v. transparantie en toezicht

Bij de behandeling van de Geefwet in het parlement (najaar 2011) was er ook veel aandacht voor “transparantie en toezicht”. De kamerleden vinden het van groot belang dat gevers van giften aan ANBI-instellingen moeten kunnen nagaan hoe hun giften worden besteed. De motie Omtzigt/van Vliet werd aangenomen. Hierin is vastgelegd dat anbi-instellingen een aantal zaken openbaar moeten maken zoals:

- Naam, adres en contactgegevens van de anbi
- Bestuursamenstelling
- Verkort jaarverslag, waaronder overzicht van bestedingen
- Beloningen van bestuurders en van medewerkers voor zover deze de dg-norm overschrijden

Kerkelijke transparantiebepalingen (PKO)

Het is van belang dat diaconieën en kerkelijke instellingen “transparant zijn” naar hun geldgevers

- gemeentelieden — toe, en de kerkordelijke bepalingen over controle en toezicht naleven:

Worden in uw gemeente:

- de begrotingen in samenvatting gepubliceerd en in haar geheel ter inzage gelegd voor gemeentelieden ?

- Krijgen de gemeentelieden de gelegenheid hun mening over deze begrotingen kenbaar te maken (zie ord. 11-6-4).

en:

- gebeurt ditzelfde met de jaarrekeningen (ord.11-7-2)

Transparantie en toezicht beginnen dichtbij!

6. Visie op toezicht en verantwoording in de filantropische sector

In september 2012 zonden de staatssecretarissen van Financiën en van Veiligheid en Justitie een visienotitie aan de Tweede Kamer waarin samen met de filantropische sector (SBF) een aantal afspraken wordt vastgelegd om te komen tot het opstellen van een moderne visie op toezicht en verantwoording in deze sector. Het doel van de visie en de maatregelen is om het vertrouwen verder te versterken en donaties te stimuleren.

Op grond van deze notitie worden in de periode september 2012 tot medio 2013 de volgende onderwerpen nader uitgewerkt:

1. bepaalde informatie over elke anbi moet voor het publiek beschikbaar komen via een website of een portal
2. er komt voor fondsenwervende instellingen één keurmerksysteem.
3. Er komt een gedragscode voor de filantropische sector.

Specifieke positie kerkgenootschappen

De specifieke positie van kerkgenootschappen in dit alles is een punt van bijzondere aandacht die bij de uitwerking in acht wordt genomen. In de notitie die in september 2012 aan de Tweede Kamer is gezonden staat o.a. het volgende vermeld:

- Kerkgenootschappen vallen, omdat zij geen stichting of vereniging zijn, buiten het wetsvoorstel om financiële gegevens in het handelsregister op te nemen.
- In het handelsregister zijn kerkgenootschappen alleen op het landelijke niveau ingeschreven. Lokale gemeenten en diaconieën zijn niet ingeschreven in dit register.
- Kerkgenootschappen zijn via een groepsbeschikking als ANBI aangemerkt. Er is een convenant tussen het CIO en de belastingdienst gesloten over de toepassing van de ANBI-regelgeving. Dit convenant wordt gerespecteerd.
- "In het kader van een komende aanpassing van dit convenant zal bij de nadere uitwerking van de transparantie op elektronische wijze, worden bezien op welke wijze de besteding van de middelen op een lager aggregatieniveau via een ingroeiregeling inzichtelijk kan worden gemaakt".

Op de betekenis van met name het laatste punt wordt onderstaand verder ingegaan.

Door verschillende Kamerleden is in het najaar van 2012 bij de behandeling van het belastingplan 2013 opnieuw ingegaan op de wenselijkheid tot verdere transparantie of helderheid over de instellingen met een ANBI-beschikking. De Kamer heeft gevraagd om hierover voor de zomer van 2013 nog verder te kunnen debatteren.

Ingroeiregeling

In de notitie van september 2012 wordt onderkend dat het voldoen aan de gewenste transparantie via internet van de kerken de nodige tijd en aandacht zal vragen en ook in veel gevallen een aanpassing van de administra-

De kerk volgens het Burgerlijk Wetboek: artikel 2 boek 2 BW:

1. Kerkgenootschappen alsmede hun zelfstandige onderdelen en lichamen waarin zij zijn verenigd, bezitten rechtspersoonlijkheid.
2. Zij worden geregeerd door hun eigen statuut, voor zover dit niet in strijd is met de wet. Met uitzondering van artikel 5 gelden de volgende artikelen van deze titel niet voor hen; overeenkomstige toepassing daarvan is geoorloofd, voor zover deze is te verenigen met hun statuut en met de aard der onderlinge verhoudingen.

Toelichting: Kerkgenootschappen zijn geen vereniging of stichting, maar een eigen soort rechtspersoon op grond van het Burgerlijk Wetboek, artikel 2 boek 2, dat hierboven staat afgedrukt. Het genoemde 'statuut' is in de Protestantse Kerk de kerkorde, met uitvoeringsregelingen. In de kerkorde is vastgelegd welke zelfstandige onderdelen tot de Protestantse Kerk behoren.

tieve gang van zaken.

Alleen al de opname van ca. 20.000 tot de 31 kerkgenootschappen behorende zelfstandige onderdelen met een uniek nummer in het ANBI-register is een flinke operatie die de nodige tijd zal vragen. Het ligt in de bedoeling is hierbij aan te sluiten bij het unieke nummer dat recentelijk werd ontwikkeld in het kader van SEPA-project . (zgn. Incassanten ID-nummer). Deze unieke nummering zal per kerkgenootschap worden toegekend en bijgehouden.

Ook vraagt de privacy de nodige aandacht: in het handelsregister worden van de vertegenwoordigers van de landelijke kerkgenootschappen geen persoonsgegevens en daartoe herleidbare gegevens opgenomen omdat godsdienstige overtuiging in de privacywetgeving als een gevoelig gegeven wordt aangemerkt. Het is daarom de bedoeling dat de bepalingen t.a.v. transparantie via internet die voor alle ANBI-instellingen per 1 januari 2014 van kracht worden, voor kerkgenootschappen en hun onderdelen op een later tijdstip in werking zullen treden.

Een wijziging van de bestaande uitvoeringsregelingen waarin e.e.a. nader wordt vastgelegd is momenteel in voorbereiding.

Wanneer meer over deze regelingen bekend is geworden, zal hierop in een volgend artikel nader worden ingegaan, naar verwachting rond de komende zomer.

7. Aandachtspunten

Aandachtspunten voor de gemeenten, diaconieën en andere zelfstandige onderdelen van de Protestantse Kerk voor dit moment:

1. Kom de nu geldende kerkordelijke en anbi-bepalingen na t.a.v. financiële verslaglegging, controle en transparantie

■ Gereformeerde Bond spreekt met platform RCBB's

De Gereformeerde Bond heeft een ontmoeting gehad met het landelijke platform van RCBB's, de Regionale Colleges voor de Behandeling van Beheerszaken, zo maakte het blad "De Waarheidsvriend" van 14 maart 2013, de wekelijkse uitgave van de Gereformeerde Bond (GB), bekend. Eerder werd er melding van gemaakt dat het hoofdbestuur van de Gereformeerde Bond en de Commissie Steunfonds Gemeenten een gesprek zouden voeren met een afvaardiging van het landelijke platform van RCBB's.

Aanleiding hiertoe was de waarneming van de GB dat de RCBB's nogal eens adviseren het percentage aan inkomsten dat een gemeente aan de kosten voor de predikant besteedt, naar beneden bij te stellen. Al begrijpt de GB de zorg van de RCBB's ten aanzien van de financiële draagkracht van gemeenten, in de toekomst kan dit beleid leiden tot een teloorgang van de (volledige) predikantsplaats waar dat op dit moment niet nodig is.

De heer C. van der Vlerk, voorzitter van het platform, heeft aangegeven dat het RCBB veel vitale gemeenten ontmoet en die graag een fulltime predikantsplaats gunt, maar dat de RCBB's ook naar het meerjarenperspectief van een gemeente kijken. Dan signaleert men dat er veel gemeenten zijn die in financiële zorg komen, onder andere omdat twee derde van de inkomsten soms gegeven wordt door de leden van

zestig jaar en ouder. Men overweegt om de synode als beleid voor te stellen een gemeente voor zes of tien jaar een predikant te laten beroepen. Het feit dat veel gemeenten in financiële problemen gekomen zijn, betekent namelijk dat de landelijke kerk jaarlijks enkele miljoenen aan uitkeringen moet besteden. Het RCBB houdt daarom toezicht en kijkt naar het langere termijnperspectief.

Vanuit de Gereformeerde Bond is de nadruk gelegd op de vitaliteit van veel hervormde dorpsgemeenten, waar de kerkgang stabiel is en de inkomsten gelijk blijven. Zowel pastoraal als missionair is de aanwezigheid van een predikant in een dorpsgemeenschap van grote betekenis. In de ontmoeting met een gemeente gaat het niet allereerst om de cijfers, maar om de inhoud van het gemeentelijke leven. De GB heeft ook uitgesproken begrip te hebben voor het dilemma waarin de RCBB's vanuit hun verantwoordelijkheid verkeren.

In dit overleg is afgesproken om jaarlijks een ontmoeting tussen de Commissie Steunfonds Gemeenten en het hoofdbestuur van de GB met het platform van de RCBB's te hebben. Er wordt dan teruggekeken op ontwikkelingen in het afgelopen jaar en bezien op welke wijze vanuit een eigen verantwoordelijkheid samen de Kerk kan worden gediend. Het platform van RCBB's is voornemens om over gemeenten die tot de Gereformeerde Bond behoren overleg met de Commissie Steunfonds Gemeenten van de GB te zoeken in situaties waarin geadvi-

seerd gaat worden de predikantsplaats in omvang te verkleinen, aldus de publicatie in De Waarheidsvriend.

■ Onorthodoxe maatregelen nodig bij versteviging historische gebouwen

Om historische kerken en andere monumenten in het Groningse aardbevingsgebied te beschermen, moeten deze gebouwen preventief worden verstevigd. Scheuren dicht metselen is met het oog op mogelijk nog veel zwaardere bevingen niet meer voldoende, zegt directeur Peter Breukink van de stichting Oude Groninger Kerken. Breukink pleit voor onorthodoxe maatregelen, waarbij bijvoorbeeld fundamenteen, muren of daken worden aangepast.

De heer Breukink heeft donderdag 4 april jl. tijdens het bezoek van prins Willem Alexander aan de provincie namens de Groningse erfgoedwereld de bescherming van historische gebouwen met de kroonprins besproken. Die heeft toegezegd de zaak op regeringsniveau aan te kaarten. Bij dat gesprek over de gevolgen van de aardbevingen was ook burgemeester Rodenboog van Loppersum aanwezig, evenals een aantal bewoners van het door aardschokken geteisterde gebied.

Volgens Breukink was de prins zeer geïnteresseerd in wat de gaswinning met de streek doet, aldus RTV Noord van 4 april 2013.

2. Ga na of alle onder uw gemeente of diaconie vallende commissies over hun financiën rapporteren aan kerkenraad of diaconie
3. Zijn eventuele aan uw gemeente of diaconie gelieerde stichtingen bij u bekend en geven deze ook invulling aan hun statutaire bepalingen t.a.v. benoemingen en financiële verantwoording? (aan kerkenraad en/of diaconie en — indien van toepassing — ook aan het RCBB?)
4. Anticipeer op de komende regelgeving t.a.v. publicatie op elektronische wijze van een aantal — voor kerken nader te bepalen gegevens — op internet:
  - Is uw lokale website uit te breiden met een tabblad "ANBI" of "Financiën"?

- Staat (een samenvatting van) uw recente beleidsplan op uw website?

Heeft u gemeente nog geen website voor gemeente en diaconie: ga tijdig na hoe hierin kan worden voorzien.

Voor vragen kunt u terecht bij de regionale gemeenteadviseurs kerkbeheer, bereikbaar via de Servicedesk van de Protestantse Kerk in Nederland (tel. 030 881 880) of via anbi@pkn.nl.

Mr. Jaap Broekhuizen is werkzaam op de afdeling juridische zaken van het Protestantse Landelijk Dienstencentrum te Utrecht en is secretaris CIO-K

Voor de eerste keer was er, naast het jaarlijkse congres voor kerkrentmeesters, ook een partnerprogramma, waarbij een ieder die hier interesse in had mee kon met de congresgangers. Een zaterdag die samen beleefd kon worden, ieder op een andere manier. We gingen voorzichtig uit van ongeveer 25 deelnemers die zich wel zouden opgeven de eerste keer, maar dat hadden we onderschat. Al gauw bleek er veel animo voor te zijn en was de rondleiding en de bus die we hadden gereserveerd al snel volgeboekt, zodat er een stop voor aanmeldingen moest komen. Heel jammer voor degenen die er ook graag bij hadden willen zijn.

Impressie van deze dag

We vertrekken rond half tien met de bus naar "Kasteel de Haar" in Haarzuilens waar we worden rondgeleid door de "Weelde" van het kasteel en de eenmalige tentoonstelling van de schatten "Verborgene zilver van de Haar" konden bewonderen. Er wordt verteld over de vroegere bewoners en hoe ze leefden. En .. het was bijzonder! Na de gezellige lunch in "Het Koetshuis" van Kasteel de Haar gaan we om 13.00 uur weer met de bus terug naar het congrescentrum NBC in Nieuwegein.

Deze middag zal de conservator mevrouw Tanja Kootte van het Museum Catharijneconvent in Utrecht een lezing en een presentatie houden over vrouwen uit de Bijbel in de kunst. Zij stelt zich voor en vertelt eerst iets over het Museum. Zij is aangesteld in het Museum om vooral het protestantisme en de protestantse kunstvoorwerpen te belichten. Zij vertelt over gebruiksvoorwerpen, zoals kasten en krukjes, maar ook over schilderijen en de uitbeeldingen op schilderijen van vrouwen uit de Bijbel.

Dit alles wordt geïllustreerd met dia's op een groot scherm. Zo komen sommige verhalen heel veel voor, bijvoorbeeld het verhaal van Rebecca en Jacob, omdat Rebecca als voorbeeld wordt gesteld voor de huiselijke vrouw die haar man volgt en Tanja geeft ook met Bijbelteksten aan waar dit in de Bijbel is aangegeven.

Ook andere verhalen, zoals de 5 dwaze en de 5 wijze maagden

komen aan bod, omdat daarmee wordt aangegeven dat je nooit weet wanneer het de tijd is dat je zult sterven.

Al met al hebben we een zeer leerzaam en boeiend uur en na een korte pauze voor een kopje koffie of thee is er nog tijd om haar vragen te stellen. Daar wordt goed gebruik van gemaakt en na ongeveer een half uur bedanken we mevrouw Tanja Kootte heel hartelijk voor haar boeiende betoog en zijn we nieuwsgierig geworden naar de nieuwe

tentoonstellingen, die mede door haar worden voorbereid in het Museum Catharijneconvent!

Deze dag was een bijzondere dag. Een ontmoeting van partners uit alle streken van Nederland, die elkaar niet kenden, maar heel gezellig met elkaar de dag hebben beleefd.

Met vriendelijke groet,

M.W. de Lange-van Zaanen
J.C. van Cuilenburg-Pasma

Presentatie van het boek "Protestantse kerken — hun pracht en kracht" van dr. R. Steensma

Na de beide hoofdinleidingen van de heren prof. dr. H. Pleij en ds. P.L. de Jong, die in het komende nummer van "Kerkbeheer" worden opgenomen, volgde tijdens het VKB-Congres op 6 april de presentatie van het boek "Protestantse kerken — hun pracht en kracht" van dr. R. Steensma. Deze presentatie werd verricht door de leerling, collega en huisvriend van de schrijver, dr. Justin Kroesen.

Onderzoeker en kerkfotograaf
De heer Kroesen deelt mee dat de heer Steensma er het grootste deel van 2012 met de voor hem kenmerkende hartstocht aan gewerkt heeft om dit werk gereed te krijgen. Niet alleen bestudeerde hij talloze geschreven bronnen over de afzonderlijke kerken, ook bereisde hij het hele land om die te fotograferen. Hij was trots op zijn verworven bekwaamheid op dit terrein en

Dr. Regnerus Steensma in zijn werkkamer, genomen in december 2012.

Foto: Erik Veenstra/De Streekkrant.

steeds vaker noemde hij zich naast onderzoeker ook 'kerkfotograaf'. De schat aan opnames die hij op locatie verzamelde, dragen in sterke mate bij aan de *pracht en kracht* van dit boek.

Helaas heeft de heer Steensma het eindresultaat niet meer mogen aanschouwen; terwijl het project zich al in de afrondende fase bevond, overleed hij plotseling in december 2012 in zijn woonplaats Buitenpost. Als zijn leerling, collega en vriend heeft dr. Kroesen de taak op zich genomen het manuscript te redigeren en — voorzien van vele illustraties — tot publicatie te brengen. Hij spreekt de wens uit dat het boek de geschiedenis ingaat als een monument voor de vakkennis, de speurzin en de passie van deze markante Friese theoloog voor oude kerken en de wereld die deze voortbracht.

Groot en veelzijdig

Regnerus Steensma's erfenis is groot en veelzijdig. Zijn eerste boek 'Vroomheid in hout en steen. Langs middeleeuwse kerken in Noord-Nederland' verscheen in 1966. Enkele jaren later was hij één van de grondleggers van de stichtingen *Oude Groninger Kerken* (1969) en *Alde Fryske Tsjerken* (1970), die inmiddels meer dan 100 historische kerken bezitten en onderhouden. In 1970 verdedigde hij zijn proefschrift over het verdwenen middeleeuwse klooster Thabor, dat ooit was gelegen op slechts enkele kilometers van zijn wieg in de ouderlijke boerderij in de omgeving van Sneek. In 1975 volgde het boek 'Verbeeld vertrouwen — De mens tussen kruishout en doodskop'. Hierin geeft Steensma vooral aan dat het hem vooral ging om de mensen die de kerk gebruikten, meer dan om het gebouw als architectonisch monument of om het meubilair als verzameling kunstobjecten.

Dr. Justin Kroesen.

In de jaren tachtig verschoof zijn aandacht naar de spanning die kan ontstaan tussen het liturgische gebruik van oude kerken en de eisen van monumentenzorg. Deze onderzoekslijn mondde uit in het boek 'Opdat de ruimten meevieren. Een studie over de spanning tussen liturgie en monumentenzorg bij de herinrichting en het gebruik van monumentale hervormde kerken' (1982). In die tijd, toen de heer Steensma betrokken was bij de Bouw- en Restauratiecommissie van de Nederlandse Hervormde Kerk, die hij 25 jaar diende, heeft deze tientallen gemeenten geadviseerd bij de herinrichting van oude monumentale kerkgebouwen.

De heer Kroesen wijst er op dat in de late jaren negentig Regnerus Steensma zijn liefde voor de oude kerken hervond. Zijn pensioen in 2002 betekende niet het einde van zijn onderzoek op dit terrein. Daarna publiceerde hij verschillende boeken en bundels, onder meer over de herinrichting van middeleeuwse dorpskerken in West-Europa ('*The Interior of the Medieval Village Church/Het middeleeuwse dorpskerkinterieur*') in 2004. In 2008 verscheen 'De Groninger Cultuurschat. Kerken van 1000 tot 1800'. In ►

juni 2012 volgde van zijn hand een rijk geïllustreerde monografie over de laatgotische koorbanken in de Martinikerk van Bolsward.

Kerkinterieur van onschatbare waarde

De heer Kroesen licht toe dat het onderwerp van deze studie het interieur betreft van historische kerkgebouwen in Nederland vanaf de late Middeleeuwen tot aan de negentiende eeuw. In deze studie is het kerkinterieur primair benaderd als een functionele ruimte, ingericht om te worden gebruikt. Regnerus Steensma laat zien dat kerkinterieurs van onschatbare waarde zijn als bronnen voor de geschiedschrijving. De kerkinrichting is als een historisch toneeldecor dat ons inzicht geeft in de eredienst die daar gevierd werd, met bijbellezing, prediking, gemeentezang, doop en avondmaal.

Hoewel de unieke waarde van historische kerkinterieurs steeds breder wordt erkend, ziet hun toekomst er op dit moment niet rooskleurig uit. Door kerkverlating en fusie van gemeenten zijn veel kerken leeg komen te staan. Bij nevengebruik of herbesteding blijft het gebouw meestal wel overeind, maar blijkt het historisch gegroeide kerkinterieur vaak het kind van de rekening. Preekstoelen, doophekken, orgels, koorschotten, banken, tekstborden en kanselbijbels zijn daardoor in de praktijk veelal vogelvrij.

Dit besef is doorgedrongen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, die het interieur van Nederlandse monumenten — van oudsher stiefmoederlijk bedeed — heeft verheven tot een belangrijk zwaartepunt in het erfgoedbeleid van de komende jaren.

Om in deze situatie substantiële verbetering te brengen, zal de overheid als beschermer van het nationale erfgoed de kerken krachtadiger moeten willen ondersteunen bij haar onderhouds- en beheerstaken.

Voor kerkrentmeesters binnen de Protestantse Kerk in Nederland is het van groot belang dat zij zich ten volle bewust zijn van de unieke

Uit handen van dr. Kroesen ontvingen mev. E. Steensma-Dijk en mr. Peter A. de Lange het boek van dr. Steensma, nadat de eerste exemplaren waren uitgereikt aan de heren drs. C. van 't Veen en B. van Bokhove.

waarde van wat zij in huis hebben. Het feit dat de Protestantse Kerk in Nederland verreweg over de grootste schat aan religieus erfgoed in Nederland beschikt, is evenwel nog lang niet overal doorgedron-

gen. Herhaaldelijk besteedt Regnerus Steensma in dit boek aandacht aan vragen rondom modern kerkbeheer, bijvoorbeeld als het gaat om het al dan niet handhaven van een doophek. ▶

Reactie van directeur Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), drs. C. van 't Veen, op boek van dr. Regnerus Steensma

De heer Van 't Veen heeft veel waardering voor de inhoud van dit waardevolle boek. De RCE hecht aan het motto dat de VKB voor dit congres hanteert "Meer dan steen" — *over beleid en beheer van kerkgebouwen*". RCE heeft na het Jaar van het Cultureel erfgoed (2008) meer geld beschikbaar gekregen voor behoud en beheer van het cultureel erfgoed. Ook het selectie vraagstuk is belangrijk, waarbij het de vraag is of we al ons cultureel erfgoed nog in stand kunnen houden. De heer Van 't Veen nodigt de VKB uit te participeren in een platform dat bij deze materie betrokken zal raken.

C. van 't Veen.

Nu verkrijgbaar: Protestantse kerken — hun pracht en kracht

Tijdens het congres van de VKB is het eerste exemplaar van het boek "Protestantse kerken — hun pracht en kracht" uitgereikt door dr. Justin Kroesen. De waarde en het belang van goede en degelijke kennis van kerkelijke zaken werd nog eens extra en bijzonder onderstreept door dit prachtige boek. Bij de verschillende onderdelen wordt niet alleen aandacht besteed aan de historische betekenis van de protestantse kerken, maar ook aan het aspect van monumentenzorg en modern kerkbeheer.

In dit boek ontrafelt kerkenkenner dr. Regnerus Steensma de historische betekenis van protestantse kerken in Nederland. Anders dan veelal wordt gedacht, is hun inrichting vaak niet bepaald sober. In het schip vinden we in veel gevallen een preekstoel met uitbundig snijwerk, omgeven door een doophek en omringd door voorname banken en een monumentaal bankenplan voor de gewone kerkgangers. Het schip is vaak door een hek of een schotwerk van het koor afgescheiden. Het koor draagt in veel protestantse kerken door de aanwezigheid van graftombes en rouwborden het karakter van een mausoleum.

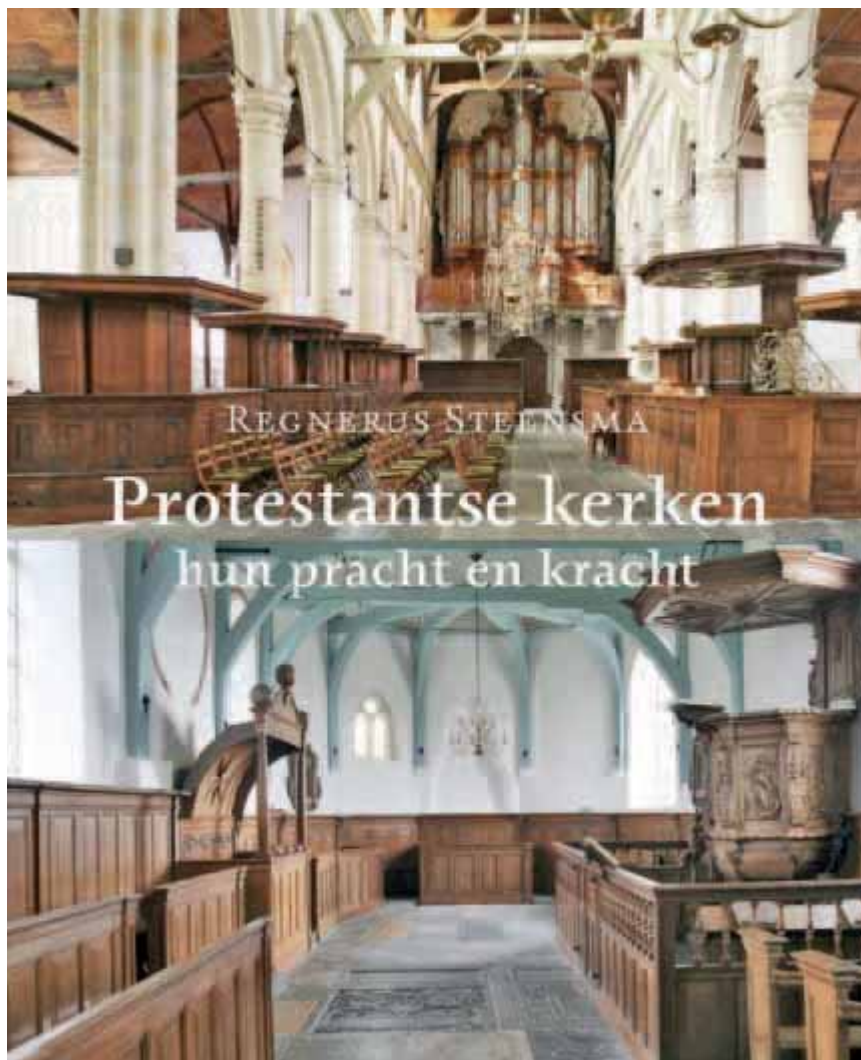
In woord en beeld wordt u meegenomen door het fascinerende interieur van onze oude protestantse kerken. Omdat dr. Regnerus Steensma ook kerkfotograaf was, is dit boek dan ook met meer dan driehonderd eigen opnames geïllustreerd.

Dr. Regnerus Steensma (1937-2012) was tot 2002 hoofddocent Architectuur en Iconografie van het Christendom aan de Rijksuniversiteit Groningen en directeur van het daar gevestigde Instituut voor Liturgiewetenschap. Hij publiceerde vele boeken en artikelen over kerkbouw en kerkinrichting.

Het boek is nu verkrijgbaar in de webshop van de VKB en kost 27,50, de verzending is gratis.

Specificaties:

ISBN: 9789056152949
Bindwijze: gebonden
Taal: Nederlands
Pagina's: 272
Afmetingen: 28x269x218 mm

Reactie van het moderamenlid van de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland, de heer B. van Bokhoven, op boek van dr. Regnerus Steensma

De heer Van Bokhoven vindt het boek van dr. Regnerus Steensma een unieke uitgave, waarin de schrijver zijn visie op het religieus erfgoed geeft vanuit de theologie. Er is in de kerk een zeker spanningsveld tussen het behoud van ons cultureel religieus erfgoed en de pastorale verzorging. Hij hoopt dat het boek "Protestantse kerken — hun pracht en kracht" een stimulans zal vormen om de grootst mogelijk aandacht voor het behoud en beheer van kerken en hun inventaris te behouden.

Het moderamen van de generale synode is erg dankbaar dat dr. Regnerus Steensma dit boek tot stand heeft gebracht en de medewerking die dr. Justin Kroesen hieraan heeft verleend. Ook mevr. Elly Steensma

B. van Bokhoven.

bedankt hij voor de hulp die zij aan Regnerus heeft gegeven bij de totstandkoming van deze waardevolle uitgave.

Handboek voor iedereen

In dit boek geeft Regnerus Steensma vele aanzetten voor verdiepend wetenschappelijk onderzoek naar het kerkinterieur als een theologische en historische vindplaats. Het boek ontrafelt de historische betekenis van onze oude kerken, waarvan de meeste werden gebouwd in de Middeleeuwen en hun inrichting kregen gedurende drie eeuwen protestantisme.

Naast de inhoudelijke informatie speelt ook het belevingsaspect van de kerkrimte hierbij een grote rol en dat wist Regnerus Steensma als geen ander in beeld te vatten. Van veel van de objecten in dit boek zijn nooit eerder foto's gepubliceerd en dat geldt ook voor de details van bekende objecten.

Door deze opzet is het boek zeer geschikt als handboek voor iedereen die belangstelling heeft voor oude kerken. Mede door het overvloedige beeldmateriaal vormt het een uitnodiging om erop uit te trekken en overal in het land kerkelijke monumenten te gaan bezoeken.

Menig kerkbezoeker zal versteld staan van de niet vermoede rijkdom binnen de muren van protestantse kerkgebouwen in steden en dorpen. Van de indrukwekkende St. Bavokerk in Haarlem tot de intieme dorpskerk van het Friese Kimsward kan de moderne bezoeker nog altijd binnengaan in een leef- en geloofswereld van eeuwen geleden — lees en kijk mee door de lens van Regnerus Steensma, aldus dr. Justin Kroesen.

■ Kerken krijgen Europese subsidies

Europese landbouwsubsidies blijken een welkome bron van inkomsten voor religieuze instellingen in Nederland. Zo ontving de protestantse gemeente van Colijnsplaat in 2011 € 90.000 landbouwsubsidie vanuit Brussel. Het geld is gebruikt voor een grote verbouwing, zo meldt de Provinciale Zeeuwse Courant van 4 februari 2013.

"Het onderhouden van een kerk is tegenwoordig bijna niet meer te doen. Dus moesten we commerciële gaan denken", zegt voormalig kerkbestuurder de heer P. Kallewaard. Daarom kwamen er een ontmoetingsruimte en een mortuarium bij. Die ruimtes kunnen nu gehuurd worden. Het kerkbestuur in het dorp met 1.600 inwoners dacht zelf niet direct aan Europese subsidie. "We vroegen geld aan de gemeente en die kwamen met de suggestie het via de Europese Landbouwsubsidies aan te vragen."

Andere kerken ontvangen zogenoemde bedrijfstoelageregelingen. Die zijn bedoeld voor het ondersteunen van agrarische bedrijven. Zo krijgt de hervormde gemeente te Sellinger (Groningen) jaarlijks bijna € 3.000 landbouwsubsidie. De kerkgemeenschap heeft acht hectare landbouwgrond in bezit. "Een agrariër verbouwt daar voor ons graan en maïs op", zegt de heer A. Schuring van de hervormde gemeente Sellinger. De opbrengst gaat naar de kerk. "Dat zijn zeer welkome inkomsten".

Ook de Interkerkelijke Stichting Ethiopië en Eritrea ontving in het boekjaar 2010-2011 een forse landbouwsubsidie vanuit Brussel: ruim € 116.000. De stichting in Urk kreeg het geld onder de noemer 'Leefkwaliteit op het platteland' en gebruikte het om een nieuw onderkomen te laten bouwen, waardoor de stichting in Urk 'zichtbaarder is en exposities kan houden'.

In totaal ontvingen Nederlandse godshuizen in 2011 minstens € 800.000 aan landbouwsubsidie, aldus het bericht in de PZC van 4 februari 2013.

Nieuws uit de provincies

R.M. Belder

Op 19 november hield de afdeling Oost-Noord-Brabant en Limburg in de Wederkomstkerk in 's-Hertogenbosch haar jaarvergadering die door 21 kerkrentmeesters werd bezocht. De voorzitter van de afdeling, mr. J. Kos, wees erop dat in plaats van Weert nu voor 's-Hertogenbosch gekozen is, omdat vorige week in Limburg een classicale bijeenkomst voor kerkrentmeesters werd belegd. Daarom verheugt hij zich over de relatief hoge opkomst. Op deze avond zullen mevrouw drs. A.A. de Vos en de heer F. Groenleer, beiden gemeenteadviseur, een inleiding houden over samenwerking van gemeenten die in een periode van krimp dringend nodig is.

Actualiteiten en huishoudelijke zaken

Na de aanwezigen te hebben verwelkomd en na het uitspreken van een gebed, deelt de voorzitter mee dat de VKB bezig is met de vaststelling van haar beleidsplan 2013-2017 dat gebaseerd is op de beleidsdoelstellingen: belangenbehartiging, dienstverlening en kennisinstituut en daarbij de werkerreinen: Mensen, Gebouwen, Geld en Organisatie omvat. In het oktobernummer van Kerkbeheer is dit uitgebreid aan de orde gekomen. Het VKB congres 2013 wordt gehouden op 6 april in Nieuwegein, waarbij het thema "Gebouwen" centraal zal staan.

Verder kijkt het hoofdbestuur naar de rol van de provinciale afdelingen die ook in deze tijd van grote betekenis is voor het werk van de colleges van kerkrentmeesters. Daarom is besloten de provinciale afdelingen verder te versterken. Hij verwijst in dit verband naar de voorzitterskolom van "Kerkbeheer" van november 2012. Voorts noemt hij de BRIM-regeling die per 1

januari 2013 ingaat en een versobering betekent, hetgeen inhoudt dat van de kerkelijke gemeenten een hogere eigen bijdrage wordt verwacht. Tenslotte wijst hij op de basiscursus voor kerkrentmeesters die door het RCBB, de gemeenteadviseur kerkbeheer en de VKB kan worden verzorgd. Indien daarvoor interesse is, kunnen kerkrentmeesters zich aanmelden.

Vervolgens deelt de voorzitter mee dat de besturen van de Stichtingen Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG) van Noord-Brabant en Limburg en van Zeeland besloten hebben te gaan fuseren. Deze bundeling van krachten is in het belang van de kerkelijke gemeenten. Omdat de SBKG-en destijds door de provinciale afdelingen van de VKB zijn opgericht, is er goedkeuring nodig voor dit voornemen tot fusie. De vergadering besluit unaniem akkoord te gaan met dit voornemen. De nieuwe SBKG van Noord-Brabant, Limburg en Zeeland heet straks SBKG Zuid- Nederland.

Hierna stelt de voorzitter het verslag van de ledenvergadering van 17 november 2011 en het financieel verslag 2011 aan de orde. Beide stukken worden ongewijzigd vastgesteld. Op voorstel van de voorzitter besluit de vergadering over 2012 en 2013 geen contributie van de leden voor het werk van de afdeling te vragen.

Tijdens de daarna volgende rondvraag deelt de vertegenwoordiger van de protestantse gemeente Grave mee dat hij graag zou zien dat de VKB een nadrukkelijker rol gaat spelen bij de training van BHV-ers in het kader van de bedrijfshulpverlening. De voorzitter deelt mee deze opmerkingen ter kennis van het hoofdbestuur te zullen brengen. Een vertegenwoordiger van de protestantse gemeente Boxtel vindt het

Mevr. drs. A. A. de Vos.

onverantwoord dat in deze financieel moeilijke periode de synode besloot om € 10 miljoen in de vorm van een lening te investeren in Hydepark, terwijl een vertegenwoordiger van de protestantse gemeente Veldhoven een vraag over de pensioendatum van de predikant stelt.

Samenwerken is niet per se samenvoegen

Hierna krijgt mevrouw De Vos het woord, die lid is van het team van vijf gemeenteadviseurs dat voor de gemeenten in Zuid-Nederland werkt. Zij wijst erop dat de algemene klacht die je bijna overal hoort, is dat de gemeenten "het niet meer redden", dat wil zeggen dat ofwel de financiën teruglopen, ofwel de vacatures in de kerkenraad niet vervuld worden, dan wel dat er sprake is van ledenverlies en een toenemende vergrijzing. In bepaalde gebieden is getracht dit probleem op te lossen door de vorming van een streekgemeente, maar die bleek geen meerwaarde te hebben omdat er onvoldoende draagvlak voor was. Iedere gemeente wil haar eigen kerkgebouw en haar eigen identiteit behouden. Maar doorgaan op de ingeslagen weg, biedt geen oplossing voor de langere termijn, want

wat zijn dan nog de kansen en mogelijkheden voor pastoraat, diaconaat, vorming en toerusting en jeugdwerk?

Toen is het idee geboren om met andere gemeenten, met behoud van eigen identiteit en het kerkgebouw, samen te werken op deelterreinen. Vanuit die gedachte is het SAGE-project (Samenwerking Gemeenten) door de Protestantse Kerk in Nederland gevormd.

Mevr. De Vos deelt mee dat in de classis Peel en Kempenland sinds 2008 een z.g. Toekomstteam bestaat dat zich met en voor de gemeenten in de classis bezig houdt met vragen die de toekomst van de kerk betreffen. In Peel en Kempenland werken veel van de gemeenten samen in clusters. Clusters zijn groepjes gemeenten, waarbij de intentie uitgesproken is op bepaalde terreinen te zullen samenwerken en daarover in overleg gaan.

Maar de samenwerking tussen gemeenten moet niet alleen op bestuursniveau, maar ook op het niveau van de gemeenteleden worden bevorderd. Daarom organiseerde het Toekomstteam in 2011/2012 een aantal z.g. cirkelbijeenkomsten, waar ook de gemeenteleden voor werden uitgenodigd. Deze bijeenkomsten werden goed bezocht. Een veel gestelde vraag betrof de jonge generaties: Waar zijn ze, wat kunnen we voor hen betekenen? Hoe doen we vandaag de dag in onze gemeenten jeugd- en jongerenwerk? Dat is een andere benadering dan: Hoe krijgen we de jeugd weer in de kerk?, want die is gebaseerd op de traditionele vorm van kerk zijn.

Rol van de kerkrentmeester

Mevr. De Vos wijst erop dat om samen aan de slag te gaan, er sprake moet zijn van een gemeenschappelijk perspectief, waarbij de rol van de kerkrentmeester van grote betekenis is. Het gaat dan over de bezetting van de predikantsplaats, de geldwerwing, gebruik van de kerkgebouwen, enz. In clusterverband wordt dan nagegaan hoe de pastorale verzorging met omliggende gemeenten wordt geregeld. Op dit moment is er een dergelijke ontwikkeling in de gemeenten Veldhoven, Valkens-

Jaarvergadering afdeling Oost-Noord-Brabant en Limburg in 's-Hertogenbosch.

waard, Waalre en Bergeijk. Geprobeerd wordt om een komende predikantsvacature op een andere wijze gezamenlijk in te vullen.

Belangrijk is om gemeenteopbouw te bevorderen door op zoek te gaan naar vormen die passen bij een lange termijnvisie. Een nieuwe visie ontwikkelen, zodat het vermogen van de kerk ook voor de volgende generatie (want "onze kinderen zijn de eigenaar") beschikbaar blijft, aldus mevr. De Vos.

Samenwerken binnen nieuwe visie Na de pauze gaat de heer F. Groenleer, adviseur kerkbeheer, in op de mogelijkheden die de kerkorde biedt om op bepaalde manieren samen te werken. Het uitgangspunt daarbij is om zo lang mogelijk eigen gemeente te zijn en te blijven. Belangrijk is dat tevoren wordt nagedacht wat de reden van de samenwerking kan zijn (b.v. financiën, pastorale verzorging, onvoldoende ambtsdragers, te weinig vrijwilligers) en wat de samenwerking ons kan bieden (b.v. delen van de middelen, delen van de predikant of meer vrijwilligers om bepaalde werkzaamheden aan te pakken).

Ook moet nagedacht worden over zaken die we zelf willen blijven doen, zoals gebouwen, de financiën, eigen beslissingsbevoegdheden en eigen identiteit. De kerkorde biedt hiertoe alle mogelijkheden, zoals de samenvoeging in los verband, gemeenschappelijke regelingen, combinaties van gemeenten met één of meerdere predikanten, de

vorming van streekgemeenten, het aangaan van een federatief verband en de samenvoeging (fusie).

Samenwerkingsvormen

De heer Groenleer zet uiteen dat elk besluit voor samenwerking door de kerkenraad moet worden genomen. Bij een gemeenschappelijke regeling gaat het er om dat bepaalde taken en bevoegdheden met goedkeuring van de classis door de betreffende kerkenraden worden overgedragen aan een daarvoor in te stellen gezamenlijke commissie. Maar twee of meer gemeenten kunnen ook een combinatie vormen waarbij de predikant of meerdere predikanten aan de gemeenten gezamenlijk verbonden zijn. Een combinatie komt tot stand door een besluit van de classis op voorstel van de betreffende kerkenraden van deze gemeenten. De gemeenten die de combinatie aangaan, behouden hun eigen rechtspersoonlijkheid.

Verder bestaat de mogelijkheid dat twee of meer binnen de classis gelegen gemeenten een streekgemeente vormen. De verzorging van de gemeenschappelijke belangen wordt dan aan de streekkerkenraad, een streekcollege van kerkrentmeesters en een streekcollege van diakenen opgedragen. De predikant wordt aan de streekgemeente verbonden, maar het bezit blijft eigendom van de gemeente die in de streekgemeente participeert. Ook een huisgemeente, als genoemd in ordinantie 2-17-4 van de kerkorde, kan deel uitmaken van de streekgemeente. ▶

F. Groenleer.

Tenslotte wijst de heer Groenleer op de mogelijkheid tot vorming van een federatieve samenwerking, zoals geregeld in ordinantie 2-11-6 en 7 van de kerkorde. Een besluit tot deze samenwerking wordt door de deelnemende kerkenraden genomen en ter kennis gebracht van de classis en het RCBB (Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken). Aanvankelijk was deze samenwerkingsvorm alleen bedoeld voor hervormde gemeenten, gereformeerde kerken en lutherse gemeenten die destijds een brede interkerkelijke samenwerking aangingen, maar nu kan dit model ook gebruikt worden door gemeenten binnen een bepaalde regio, zo besluit de heer Groenleer.

Gedachtewisseling

Hierna volgt een zeer geanimeerde gedachtewisseling waarbij o.a. de volgende zaken aan de orde komen:

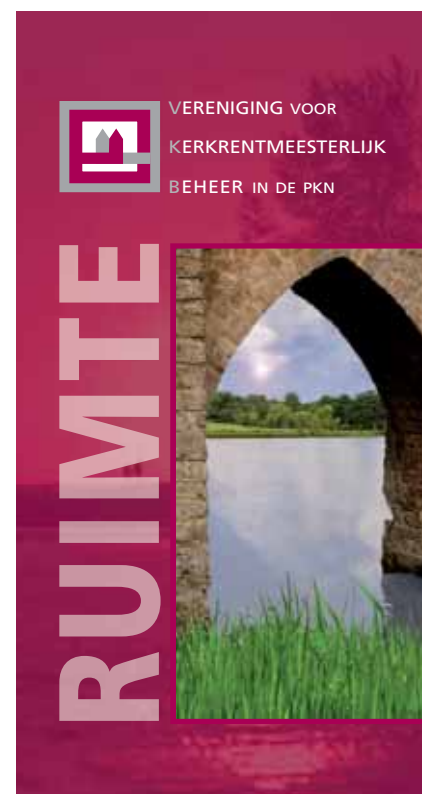
- Op dit moment zijn er 30 clusters van gemeenten die samenwerken. De omvang per cluster varieert van 3 tot 7 gemeenten.
- Werkende weg komt het voor dat onderdelen van clusters van samenwerkende gemeenten wisselen in de samenwerkingsvorm. Soms leidt clustervorming tot federatie, zoals gebeurd is in de protestantse gemeente Maas-Heuvelland. Ook de clustervorming tussen de gemeenten Veldhoven, Valkenswaard, Waalre en Bergeijk, gaat erg ver.
- De clustervorming wordt begeleid door de gemeenteadviseur. Omdat onder bepaalde voorwaarden uren van de gemeente-

adviseur aan de gemeente worden doorberekend, heeft de Commissie Steunverlening (de Commissie die tot taak heeft subsidieaanvragen uit gemeenten voor steunverlening uit de Solidariteitskas te beoordelen) zich bereid verklaard deze uren te betalen, waarvoor de betreffende gemeenten een subsidieverzoek bij deze commissie kunnen indienen.

- Wanneer als gevolg van clusterforming predikanten overtollig worden, dan bestaat de mogelijkheid dat de predikant elders wordt gedetacheerd en dat deze gemeente een deel van het traktement betaalt aan de gemeente waaraan de predikant verbonden is.
- De opzet om te komen tot samenwerking in welke vorm dan ook, wordt gedaan vanuit een bepaald organisatorisch model om het instituut kerk in stand te houden. Beter zou zijn andersom te werk te gaan, door te beginnen bij het gemeentelid en dan vervolgens daarvoor een organisatie-model te ontwikkelen. Meegedeeld wordt dat dit vanuit de z.g. cirkelbijeenkomsten ook gebeurd is in het kader van het betrekken van de jongeren bij de kerk.
- Vanuit de zaal wordt gemeld dat men in de presentatie de gewone gemeenteleden mist; er moet meer "klantgericht" worden gewerkt, de mening van de gewone gemeenteleden behoort zwaar te wegen. Tijdens de daarop volgende discussie wordt nog opgemerkt dat samenwerking vaak vanuit de kerkenraad en de colleges wordt geïnitieerd, omdat daar de problemen eerder worden onderkend; gemeenteleden zijn meestal huiverig als het om samenwerking gaat, omdat men denkt dat op termijn de kerk gesloten wordt.

Tenslotte bedankt de voorzitter beide inleiders voor hun medewerking en de aanwezigen voor hun inbreng. Hij sluit de najaarsvergadering, nadat hij een hedendaagse versie heeft voorgelezen van de Gelijkenis van de talenten.

■ Voorlichtingsboekje "Ruimte"

Leverbaar is het boekje "Ruimte" dat voor verschillende doeleinden geschikt is. In de eerste plaats kan het gebruikt worden voor de belijdeniscatechisanten om hun informatie te geven over de financiële behoefte van kerk en plaatselijke gemeente, over de bestuurlijke opbouw van de kerk, enz.

Verder is dit boekje uitermate geschikt om uit te reiken aan de vele vrijwilligers die zich voor de plaatselijke gemeente inzetten.

Tenslotte kan dit boekje op gemeenteveningen gebruikt worden om informatie te geven over de gehele organisatie van kerk en gemeente. "Ruimte" is een fraai geïllustreerd boekje, dat informatie biedt die van belang is voor alle leden, die wat meer over kerk en gemeente dienen te weten.

De prijs voor dit boekje, dat sinds eind maart jl. in full color is uitgevoerd, bedraagt € 1,- exclusief verzendkosten en BTW. Bestellingen kunnen gericht worden aan: Centraal Bureau van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer, Postbus 176, 3300 AD Dordrecht, tel. 078 - 63 93 664 of per e-mail: j.zwep@kerkrentmeester.nl.

Bedrijfshulpverlening in de kerk

M.G.R. Barendrecht

Een onderwerp dat regelmatig onderwerp van gesprek is bij colleges van kerkrentmeesters is de bedrijfshulpverlening in onze kerkelijke gemeenten. De vraag moet gesteld worden: Waarom?. Oorspronkelijk was er in bijlagen van de Arbeidsomstandighedenwet (ARBO) een serie regels gegeven, waaraan een bedrijfshulpverleningsorganisatie moest voldoen. Of het nu om grote bedrijven ging of om gebouwen, waarin (kerkelijke) bijeenkomsten werden gehouden, de regels waren redelijk eenduidig. Zo gold onder andere de regel 1 hulpverlener op 50 mensen en waren er stringente voorschriften voor de opleidingen van de hulpverleners, voor het verlenen van eerste hulp, het bestrijden van beginnende brandjes en het evacueren van mensen uit het gebouw in geval van een calamiteit.

Inmiddels is er een behoorlijk aantal jaren verstreken, sinds de invoering van de oorspronkelijke regelgeving en is er ook praktijkervaring opgedaan, hoe deze bepalingen moeten worden geïnterpreteerd naar het soort terreinen, bedrijven en gebouwen met de daarbij behorende risico's. Het zal duidelijk zijn dat de oorspronkelijke regelgeving voor terreinen en gebouwen voor industriële doeleinden, nog goed toepasbaar zal zijn. Al geldt hier natuurlijk ook dat bepaalde stoffen en materialen, waarmee wordt gewerkt, hun eigen risico's kennen.

Geen pasklaar antwoord

Genoeg over het meer algemene deel en daarom naar de locaties, waarmee wij in de kerken te maken hebben. Er is echter geen pasklaar antwoord te geven voor de kerkgebouwen in het algemeen, want niet alle kerkelijke gebouwen zijn hetzelfde.

In de meer praktische regels, zoals die tegenwoordig gelden, wordt

met een aantal situaties rekening gehouden. De eerste zaak, die belangrijk is, betreft de grootte van het gebouw, of wel: hoeveel mensen zijn er doorgaans tijdens de erediensten in het gebouw. Een tweede punt is de bouw van het kerkgebouw. Zijn er galerijen in de kerk, die via trappen bereikbaar zijn. Is er sprake van bijgebouwen, waarin activiteiten worden georganiseerd of is er een meer professionele keuken?

Dit soort vragen moet het college van kerkrentmeesters beantwoorden bij het bepalen van de bedrijfshulpverlening en met name het aantal hulpverleners in het kerkgebouw. Ook de opleiding van de hulpverleners kan hierop worden aangepast. De oorspronkelijk gehanteerde eis dat hulpverleners over een totale opleiding moeten beschikken, dus eerste hulp, kennis van kleine blusmiddelen en kennis van evacuatie en ontruiming, is ook duidelijk gewijzigd. In kerkgebouwen zal er doorgaans in eerste instantie sprake zijn van het verlenen van eerste hulp, terwijl ontruiming van de kerk, laat staan het bestrijden van brand veel minder voor zal komen.

Aantal hulpverleners

Het aantal hulpverleners behoeft dus zeker niet te worden berekend op basis van de oorspronkelijke regel van 1 hulpverlener op 50 kerkbezoekers. In de gehanteerde literatuur, te weten de "Handreiking Bedrijfshulpverlening", uitgegeven door de Stichting van de Arbeid, zijn formules opgenomen om uit te rekenen hoeveel hulpverleners er gemiddeld nodig zijn. Afhankelijk van de bouw van de kerk (bijvoorbeeld een gebouw met alleen een kerkruimte op de begane grond en het gemiddeld aantal aanwezige personen) zal een tweetal hulpverleners ruim voldoende zijn. Het spreekt bijna vanzelf dat wanneer er meerdere

'vaste' kerkgangers zijn met een wat verminderde mobiliteit, de hulpverleners dit meenemen bij het bepalen van het aantal hulpverleners. Hetzelfde geldt in die gevallen, waarbij er sprake is van een galerij of een ruimte in een bijgebouw, waarin de kindernevendienst plaats vind.

Ten aanzien van de opleiding moet worden gesteld dat er altijd een hulpverlener moet zijn met een geldig EHBO-diploma. Met name omdat tegenwoordig een organisatie aansprakelijk wordt gesteld voor de gevolgen van eventuele mindere of onjuiste hulpverlening. Zeer zeker geldt een opleidingseis wanneer u in uw kerkgebouw een AED apparaat heeft. Hiervoor zijn gecertificeerde mensen noodzakelijk.

Draaiboek

Voor wat de ontruiming van de kerk betreft, is het zaak om dit in eerste instantie vast te leggen in een draaiboek en dit regelmatig met een aantal hulpverleners door te nemen. Een opleiding voor brandbestrijding is zeker aan te bevelen voor de kosten-beheerder, wanneer hij over een professionele keuken beschikt. Bijvoorbeeld met apparatuur om te frituren.

Voor grote kerkgebouwen is het zaak om de bedrijfshulpverlening op te nemen bij de Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) en op grond daarvan de plannen rond hulpverlening goed in kaart te brengen. Bij alle zaken rond hulpverlening in uw kerkgebouw geldt, dat bij het maken van het hulpverleningsplan, zeker de tijdige beschikbaarheid van de professionele hulpverleningsinstanties (ambulancediensten, brandweer en politie) moet worden betrokken. Brandweer en politie zijn tegenwoordig in toenemende mate bekend met AED-apparatuur en kunnen zo alvast de ambulancediensten behulpzaam zijn. ►

Tot slot: de hiervoor genoemde regels gelden voor het gebruik van de kerk tijdens erediensten, concerten en grotere bijeenkomsten. Er zijn echter ook veel kleinere kerkgebouwen, die gedurende de zomermaanden opengesteld worden voor het publiek en waarbij er doorgaans maar geringe aantallen mensen voor bezichtiging van het gebouw aanwezig zijn. Veelal is er alleen een kerkvrijwilliger aanwezig die informatie verstrekt. Wanneer deze persoon wel eerste hulp zou verlenen, dan geldt het gestelde over het bezitten van een geldig EHBO-diploma.

De heer Barendrecht is lid van het dagelijks- en hoofdbestuur van de VKB.

■ Nieuwe kerk in Zoetermeer

Op zaterdag 16 februari jl. is de eerste paal geslagen voor een nieuw kerkgebouw voor de protestantse gemeente van Zoetermeer, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 12 februari 2013. Het Architectenbureau Roos en Ros uit Oud-Beijerland heeft de nieuwe kerk ontworpen. De kerk wordt gerealiseerd in het nieuwe centrum van de Zoetermeerse wijk Oosterheem en biedt plaats aan zo'n 350 kerkgangers.

Het gebouw is ontworpen als een abstracte bakstenen sculptuur met glazen insnedes en een aantal typische kerkelementen. Aan de kant van het centrum krijgt de kerk een grote ontmoetingshal. „De grote glazen puien hebben een laagdrempelige en uitnodigende uitstraling om naar binnen te gaan“, aldus de protestantse gemeente. „Aan de zijde van het winkelcentrum is de kerk laag en uitnodigend en gericht naar buiten. Zowel vanuit de centrumzijde als de voorzijde is er een kruisteken zichtbaar. Vanaf de entree is er een centrale as die uitkomt op het liturgisch centrum. Langzaam wordt het gebouw hoger en steeds meer gericht op boven. In de kerkzaal stroomt het licht van boven naar binnen door de lichtblauw gekleurde ramen in het dak“, aldus een toelichting op het ontwerp.

■ Proef met Mobiliteitspool voor kleine gemeenten en beginnende predikanten

Onlangs is de Mobiliteitspool van start gegaan, een initiatief dat voortvloeit uit de Visienota van de Protestantse Kerk “De hartslag van het leven”, waarin ‘moed geven om te geloven en (nieuwe) zin geven aan het kerk-zijn’ centraal staan.

De Mobiliteitspool heeft een tweeledig doel. Ze wil er zijn voor met name kleine vacante gemeenten uit de volle breedte van de kerk die geen (voltijds) predikant meer kunnen bekostigen. Ook gemeenten die tijdelijk een extra predikant nodig hebben, behoren tot de doelgroep. Het zijn gemeenten die het verlangen van de Visienota herkennen en daaraan ook willen werken. Van belang is verder dat het gemeenten zijn die een lerende en stimulerende omgeving bieden, zodat proponenten kunnen ingroeien in het predikantswerk.

Proponenten

Daarnaast richt de Mobiliteitspool zich op proponenten. De pool wil het mogelijk maken dat jonge theologen — en dat kunnen dus ook ‘late roepingen’ zijn — door middel van de pool de smaak van het predikantschap te pakken krijgen. De proponenten die via de pool zullen worden ‘uitgezonden’ zijn daartoe competent. Ze hebben liefde voor de kerk, een pastoraal hart en een missionaire gezindheid en ze zijn — ook letterlijk — mobiel. Zo wil de Mobiliteitspool ruimte scheppen voor gemeenten om gemeente van Christus te zijn en voor proponenten om in het predikantschap in te groeien.

De Mobiliteitspool, die onderdeel is van de afdeling HRM van de Dienstenorganisatie, start als een pilot. Dat wil zeggen: het is een proef om te zien of en hoe dit concept gaat werken. Gemeenten en proponenten die zich in bovenstaande omschrijving herkennen, kunnen zich bij de Mobiliteitspool melden. Aan de hand van een vragenlijst en een gesprek zal worden nagegaan of de pool voor beiden het goede adres is.

Wanneer een of meer gemeenten en een proponent elkaar via de pool vinden, wordt de proponent beroepen tot predikant door de Protestantse Kerk en in haar dienst uitgezonden naar die gemeente(n). Voor de proponent betekent dat onder meer dat deze naast de reguliere nascholing nog andere begeleiding ontvangt.

De Mobiliteitspool streeft er naar dit jaar zo'n zes proponenten 'uit te zenden' ten dienste van het kerk-zijn op plaatselijk vlak.

Informatie

Voor aanmelding en nadere informatie (ook over de arbeidsvoorwaarden en de kosten) kunt u terecht bij de stafafdeling HRM. Projectleider van de Mobiliteitspool is ds. G. (Gerrit) van Meijeren, tel. 030 880 1779 en via mobiliteitspool@pkn.nl

Na korte speeches van de predikant van de nieuw te bouwen Oosterkerk en burgemeester Aptroot van Zoetermeer, werd de eerste officiële paal geslagen door de burgemeester, daarbij geholpen door verschillende gemeenteleden, van jong tot

oud. Bij de laatste harde klap lieten de kinderen 100 ballonnen de lucht in gaan. De verwachting is dat de bouw van de Oosterkerk eind 2013 voltooid is.

“De predikant of een hoop stenen?”

In de Provinciale Zeeuwsche Courant (PZC) van 5 januari 2013 is een artikel geplaatst over afstoting van kerkgebouwen. Cornelleke Blok en Marcel Modde schrijven daarover het volgende:

Zeker een derde van de protestantse kerkgebouwen moet in de komende jaren sluiten. Het geld raakt op en dus wordt het kiezen tussen predikant of ‘stenen’. De katholieke kerk zit al langer op die glijdende schaal. Dat noopt tot herbestemmingen.

„Ik word altijd een beetje iebelig van dit soort rekensommetjes”, zegt Regionaal Adviseur Classicale Vergaderingen (RACV) Zuid-Nederland, Sophie Bloemert. „De situatie varieert enorm per gemeente. En als je dan om je heen kijkt, valt het weer reuze mee.” Maar toch kan niemand meer ontkennen dat er de komende tijd veel staat te veranderen, realiseert Bloemert zich als geen ander. Zeeland en Limburg zijn krimpregio's, ook op kerkelijk gebied. Het is volgens haar slechts een kwestie van tijd dat die tendens zich ook in andere gebiedsdelen zwaarder laat gelden en z'n tol eist. Minder kerkgangers betekent simpelweg ook minder inkomsten. En omdat aan de meeste bedehuizen nu eenmaal forse onderhoudskosten kleven, moeten keuzes worden gemaakt. „Het is de afweging tussen menselijke warmte (de predikantenformatie) of een hoop gestapelde stenen.

“Gewijde gebouwen”

In de Rooms-Katholieke Kerk ligt dat lastiger, daar praat je over gewijde gebouwen. Wij zijn daar toch wat nuchterder in. „Veel beeldbepalende kerkgebouwen zijn monumentaal, wat ze behoedt voor sloop. Tevens bood dat predikaat altijd de garantie voor forse rijkssubsidies. Maar ook die tijden zijn voorbij, constateert Bloemert. Afstoten van zo'n

Voormalige gereformeerde kerk van Baarland (Zuid-Beveland).

duur gebouw lijkt in veel gevallen dan de enige optie. Minder eenvoudig dan het lijkt. „Wie wil een kerk kopen? Het gebouw geschikt maken voor een andere functie vergt een ingrijpende financiering.” Hoe lastig dat ligt, blijkt uit de moeizame totstandkoming van een beheerstichting binnen de Protestantse Kerk Nederland. De stichting zou de lasten van zelfstandige kerkgemeenten moeten overnemen. „Als die stichting al wordt opgericht!”, benadrukt Bloemert. „Je moet dan eigenlijk ook een bruidsschat meegeven voor het eerste onderhoud.” Eén van de beeldbepalende kerken die in het nauw zitten, is de Sint Baafs in Aardenburg. Het besluit is nog niet gevallen. Met de regio wordt nog overlegd over de alternatieven en mogelijkheden. Bloemert: „Een prachtige kerk, maar het wordt moeilijk.” Ze bepleit multifunctioneel gebruik van kerken ten bate van de exploitatie.

Op de plek waar mensen vroeger

kerklieiden zongen, slurpen ze nu van Zeeuwse oesters. De kerk in Baarland is zes jaar geleden omgetoverd tot Brasserie De Kleine Toren. De nieuwe eigenaren hebben flink in het gebouw geïnvesteerd en zoveel mogelijk originele onderdelen in ere hersteld. „De achterkant van de kansel is nu de achterkant van de bar. De glas-in-lood-ramen zijn er ook nog steeds”, zegt gastvrouw Marianne de Kort. Ze hebben ook een warmtepompstelsel laten aanleggen. „Dat scheelt zeventig procent van de energiekosten.” De investeringen zijn niet voor niets geweest. „Wij zeggen altijd: wij zorgen voor het gebouw en het gebouw zorgt voor ons. De kerk trekt mensen aan. Ze vinden het leuk om hun feestjes hier te vieren. Maar ze willen wel exclusief eten. Om mensen uit Vlissingen, Bergen op Zoom en België te trekken, moet je iets kunnen bieden.”

Petruskerk Vlissingen

Het wil maar niet lukken om een ►

nieuwe bestemming te vinden voor de Petruskerk aan de Paul Krugerstraat in Vlissingen. De kerk staat leeg en wacht al zo'n tien jaar op een nieuwe bestemming. Gedurende die jaren kwamen verschillende plannen voorbij. Zo wilde projectontwikkelaar Marsaki woningen in het kerkgebouw maken en had zorginstelling SVRZ de kerk in het vizier om er zorgappartementen in te realiseren. Volgens directeur Ruud de Baar van Marsaki, de eigenaar van het gebouw, haken potentiële investeerders af vanwege financiële redenen. „Je moet aan allerlei eisen voldoen voor bijvoorbeeld geluid, lichtinval en brandveiligheid. Het is een pand waar je niet van alles aan wilt veranderen, maar als je de glas-in-lood-ramen bijvoorbeeld wilt houden, is er weer te weinig daglicht in de woningen. Er is een

■ Veel bedreigde kerken in Zeeland

Rooms-Katholieke kerken in Hoek, Sas van Gent, Zandstraat, Westdorpe, Axel en Sluiskil zijn recent gesloten. Over Biervliet, Eede, Hoofdplaat, IJzendijke, Schoondijke en Sluis valt waarschijnlijk dit jaar een besluit. De protestantse gemeente Middelburg heeft de monumentale Oostkerk en de Morgensterkerk in de etalage gezet. In Aardenburg is de toekomst van de Sint Baafskerk ongewis. De onderhoudskosten voor een kerkgebouw bedragen gemiddeld € 30.000 tot € 60.000 per jaar. Dat is zo'n 25 procent van een doorsnee jaarbudget. Meer dan de helft van de jaarlijkse kosten voor een kerkgemeenschap betreft de toelage van de zielszorger.

flink aantal studies gedaan, maar steeds kwam men weer tot de conclusie dat nieuwbouw minder zou kosten dan appartementen in de kerk bouwen. „Eerder dit jaar toonden kerkgenootschappen belangstelling om het gebouw weer als kerk te gaan gebruiken, maar die plannen willen nog niet vlotten. „Nu we na tien jaar nog geen enkele bestemming gevonden hebben, overwegen we om met de gemeente

in gesprek te gaan over sloop van de kerk.”

Terwijl veel kerken in Zeeland kampen met krimp van de gemeente, moest de Petrakerk in Kapelle uitbreiden. De gereformeerde gemeente is de afgelopen jaren flink gegroeid tot ruim 1500 leden. Dat komt vooral doordat er veel jonge gezinnen in Kapelle wonen en er veel mensen van buitenaf naar de gemeente verhuizen. De Petrakerk — gebouwd in 1995 — is grondig verbouwd. Sinds februari vorig jaar kunnen er 1350 mensen in de kerk zitten. Door het plaatsnemen van een galerij kan dat aantal nog verder verhoogd worden tot 1650 zitplaatsen. De kerk heeft bovendien drie nieuwe multifunctionele ruimtes gekregen en er zijn nieuwe parkeerplaatsen bijgekomen, aldus de PZC.

■ Protestantse gemeente Harderwijk sluit vier kerken

Het Reformatorisch Dagblad van 9 april jl. meldt dat via een kanselboodschap in maart 2013 bekend werd gemaakt dat vier kerken van de protestantse gemeente Harderwijk (Nieuwe Kerk, Plantagekerk, Stadsdennenkerk en Veldkampkerk) te koop worden aangeboden. De Regenboogkerk, eigendom van de hervormde en de protestantse gemeente die in 2011 in gebruik genomen is, blijft bestaan. Daarnaast moet er één vergaderlocatie overblijven in de rest van de stad.

Het besluit van de algemene kerkenraad werd op 3 april toegelicht op een gemeentevergadering die door zo'n 400 mensen werd bezocht. De algemene kerkenraad zal aan de juridische afdeling van de Protestantse Kerk in Nederland de vraag voorleggen of de kerkenraad de juiste procedure heeft gevolgd om tot zijn besluit te komen.

Volgens critici zou het traject één fase, waarin de wijkgemeenten gehoord moesten worden, zijn overgeslagen. Indien dit door het Dienstencentrum van de Kerk bevestigd wordt, dan zal nog in april alsnog voor elke wijkgemeente een vergadering worden belegd.

Inmiddels hebben voor alle vier de kerkgebouwen mogelijke kopers interesse getoond. Het betreft kerkelijke gemeenten die in een school bijeen komen of in een eigen gebouw te krap behuisd zijn. Ook zijn er kijkers geweest die zich vanuit 'ondernemersplannen' op de gebouwen oriënteren, aldus het Reformatorisch Dagblad.

■ Hervormd Harderwijk bezuinigt

Ook de hervormde gemeente van Harderwijk, die naast de protestantse gemeente van Harderwijk bestaat, moet bezuinigen, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 9 april jl. De gemeente gaat per 1 januari 2014 terug van vier naar drie wijkgemeenten.

De wijziging in de wijkgemeenten en predikantsplaatsen is ingegeven door het teruglopende ledental en afnemende inkomsten. De vier wijkgemeenten zullen gelijktijdig worden opgeheven en per 1 januari a.s. worden er drie nieuwe wijkgemeenten gevormd. Deze zijn geconcentreerd rond een eigen kerkgebouw: de Regenboogkerk in de wijk Drielanden, de Bethelkerk in de wijk De Wittenhagen en de Grote Kerk in het centrum van de stad. In hervormd Harderwijk blijven nu drie predikantsplaatsen over, aldus het Reformatorisch Dagblad.

■ Klokslagen Der Aa-kerk te koop

De Der Aa-kerk in Groningen gaat klokslagen verkopen om indirect het onderhoud van de kerk te financieren, zo meldt het Reformatorisch Dagblad van 12 maart 2013. Mensen kunnen klokslagen opdragen aan vrienden of familieleden. Groningers kunnen voor 1 euro een klokslag kopen en een e-mail laten sturen aan degene aan wie de slagen zijn opgedragen. Bedrijven betalen € 10 per klokslag.

Met de opbrengst worden publieke evenementen in de 13^e eeuwse kerk georganiseerd en met de opbrengst van die evenementen wordt het onderhoud van de kerk betaald.

Nieuws uit de provincies

R.M. Belder

Het bestuur van de afdeling Gelderland hield op 2 maart jl. de ledenvergadering in het kerkelijk centrum te Beekbergen, waar ds. W.B. Beekman een inleiding hield over "Leve de Dorpskerk". Twee dagen later, op maandagavond 4 maart, hield ds. Beekman dezelfde inleiding voor de afdeling Utrecht in het kerkelijk centrum 't Lichtpunt bij de Nieuwe kerk van de hervormde gemeente Zeist. Van beide bijeenkomsten volgt hiervan een samenvatting.

Gelderland

Zoals gebruikelijk wordt de ledenvergadering van de afdeling Gelderland vooraf gegaan door een vesper, een bezinningsdienst, die in de hervormde kerk wordt gehouden. Deze dienst wordt geleid door dr. G.W. Marchal, emeritus-predikant van de hervormde gemeente te Beekbergen.

Na deze dienst gaf de voorzitter van het college van kerkrentmeesters een korte uiteenzetting over de kerkelijke gemeente van Beekbergen, die gevormd wordt door de protestantse gemeente Lieren-Beekbergen en de hervormde gemeente te Beekbergen. De gemeente, die nu vacant is, heeft een fulltime predikant en een kerkelijk werker voor 40 pct. 10 Procent van de leden woont buiten Beekbergen (Apeldoorn).

De hervormde gemeente van Beekbergen beschikt over drie rijksmonumenten, namelijk het kerkgebouw, dat uit de 15^e eeuw dateert, een orgel en een pastorie. Ruim 10 jaar geleden was er een grote restauratie van de kerk, waarna ook de pastorie onder handen werd genomen. Het laatste onderdeel van de restauratie vormen de aan te brengen gebrandschilderde ramen in het koor van de kerk. Het is de bedoeling dat op 13 april a.s. deze werkzaamheden worden afgerond, waarmee de restauratie voltooid is. Daarnaast beschikt de hervormde gemeente over een kerkelijk centrum, Het Hoogepad, dat een aantal jaren geleden gerenoveerd is en waarop geen hypotheek of lening meer rust. Dit kerkelijk centrum wordt voornamelijk door vrijwilligers beheerd en levert jaarlijks een netto-exploitatieresultaat op van circa € 25.000.

Vice-voorzitter, de heer Chr. van Norel.

Vervolgens gaan de circa 55 aanwezigen naar het kerkelijk centrum waar de jaarvergadering begint. Omdat de heer J.C. Riemersma, voorzitter van het afdelingsbestuur van Gelderland, door ziekte verhinderd is, wordt de vergadering geleid door de heer Chr. van Norel. Na afdoening van een aantal huishoudelijke zaken (w.o. jaarverslag en financieel verslag 2012) wijst de heer Van Norel op het VKB-Congres dat op 6 april a.s. in Nieuwegein wordt gehouden en op de informatiebijeenkomsten die de Kerk en de Stichting Kerkelijk Geldbeheer over SEPA (een nieuw geüniformeerd betalings- en incassosysteem) gaan houden. Hierna wijst hij op de pilot Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving die de Dienstenorganisatie is gestart in samenwerking met de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving en de VKB.

Tenslotte vraagt de heer B. Veerbeek, secretaris-penningmeester van de afdeling, aandacht voor het tijdig inzenden van begroting en rekening aan het RCBB (Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken). Wanneer gemeenten daaraan niet voldoen, dan lopen zij de kans dat hun ANBI-status in gevaar komt, met als gevolg dat gemeenteleden de kerkelijke bijdrage die zij aan die bewuste gemeente geven, fiscaal niet meer kunnen aftrekken.

W.G. Roseboom.

Utrecht

De voorzitter van de afdeling Utrecht, de heer W.G. Roseboom, mocht op de ledenvergadering van 4 maart 2013 in Zeist circa 50 personen welkom heten. Hij wijst op het VKB-congres dat op 6 april a.s. in Nieuwegein wordt gehouden waarbij het onderwerp 'Gebouwen' centraal staan. Hij hoopt dat er veel Utrechtse kerkrentmeesters op deze bijeenkomst aanwezig zullen zijn. Voor het project Ondersteuning Plaatselijke Geldwerving, dat de Dienstenorganisatie van de Kerk met medewerking van de Raad voor de

Plaatselijke Geldwerving onlangs is gestart, bestaat veel belangstelling. Inmiddels zijn er 45 colleges van kerkrentmeesters die zich hiervoor hebben opgegeven. Voor meer informatie verwijst hij naar "Kerkbeheer" van februari jl.

In het kader van SEPA zal de Kerk in samenwerking met de Stichting Kerkelijk Geldbeheer binnenkort een 11-tal voorlichtingsbijeenkomsten organiseren. Het is voor met name kerkrentmeesters van belang zich tijdig bezig te houden met deze ontwikkelingen, die een wijziging van het betalings- en incassosysteem betekenen.

Tenslotte worden enkele huishoudelijke zaken (w.o. jaaroverzicht 2012, financieel verslag 2012 en begroting 2013) afgewikkeld. In het kader van de bestuursbenoeming wordt de heer C. van Woudenberg uit Harmelen voor een nieuwe periode herbenoemd en wordt de heer A. Langenberg uit Linschoten benoemd in de vacature van de heer G. Mur die reeds in 2010 is ontstaan. Er zijn nu nog twee vacatures die terwille van een goed functioneren van de afdeling vervuld moeten worden. De voorzitter doet een oproep aan de aanwezigen hiervoor namen te noemen.

Toekomstige ontwikkelingen

Ds. Beekman, die in Ede en Bennekom is opgegroeid en het Gelderse goed kent, wijst erop dat in Friesland sprake is van een andere schaal dan in Gelderland. In Gelderland zijn kerkelijk gemeenten in omvang vaak veel groter dan de kleinere zelfstandige gemeenten in Friesland. Omdat hij al vele jaren predikant is in Friesland (eerst Koudum en daarna de gemeenten Molkwerum en Warns), is hij verknocht geraakt aan de kleine dorpen, hun gemeenschappen en het kerkelijk leven zoals dat zich in die kleinschalige gebieden voltrekt.

Deze materie boeit hem uitermate. Daarom heeft hij in de zomer van 2011 zijn studieverlof besteed om eens een goede kijk te krijgen op de ontwikkeling van de samenleving en de kerken volgens de mening van sociologen. Daaruit constateert hij dat de dorpskerk leeft en zal blijven leven. Hij heeft er boeken op na geslagen over kerkopbouw en gemeenteopbouw, waaronder het boek van Geert Mak "Hoe God

Ds. W.B. Beekman.

verdween uit Jorwerd" (1996). De titel van het boek is wat misleidend, want het gaat uitsluitend over de dorpsgemeenschap want God en de Kerk komen hierin niet voor. Daarnaast heeft hij rapporten van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) erop nageslagen.

Daaruit volgt o.m. dat:

- de ontgroening en vergrijzing volgens sociologen in de komende jaren meevallen;
- de voorzieningen in de dorpen worden minder, maar de automobiliteit van de mensen neemt toe. Dat betekent dat veel mensen het belangrijk vinden om in de kleine kernen te wonen. Wanneer ze daar in bepaalde behoeften niet kunnen voorzien, rijden ze naar een groter dorp of naar een stad;
- het vertrek van jongeren uit het dorp meevalt. De ervaring leert dat zij na verloop van tijd (zo rond de 35-jarige leeftijd) weer naar het dorp terugkeren;
- de krimp, waarover vrijwel dagelijks gesproken wordt, ook meevalt. In 2035 wordt er een evenwicht verwacht. Bepaalde regio's zoals Oost-Groningen, de Oostelijk Mijnstreek in Limburg en bepaalde delen van Zeeuws-Vlaanderen zijn kwetsbaar; en
- in 2025 de vergrijzing zijn hoogtepunt bereikt, terwijl deze in 2040 voorbij zal zijn.

Informele groepen

De vrees dat de gemeenschap het dorp gaat verlaten, blijkt niet juist te zijn. Hierin komt weliswaar wat verandering, want er komt een 'lichtere vorm van gemeenschap'. Ds. Beekman wijst erop dat als gevolg van deze ontwikkeling de dorpsgemeenschap te maken krijgt met mensen die zich enerzijds met het dorp verbonden voelen en daarom ook bepaalde dorpsplichten willen vervullen.

Maar deze lichte vorm van dorpsgemeenschap betekent ook dat men de keuzevrijheid heeft om voor vormen te kiezen die in de stad herkenbaar zijn. De sociale controle, die tot nu toe duidelijk in dorpen aanwezig is, zal geleidelijk aan minder worden.

Dat heeft gevolgen voor de organisatie van b.v. het verenigingsleven in een dorpsgemeenschap. Het was altijd gebruikelijk dat b.v. een sportvereniging die voor haar leden activiteiten organiseert, de beschikking moest hebben over een bestuur, statuten, contributie, vergaderingen e.d. Deze structuur is in een dorpsgemeenschap al enkele jaren aan het veranderen. Wanneer mensen iets willen organiseren, dan spreken zij dat af, huren iets en zetten zoets op. Sociologen wijzen erop dat de vorming van deze z.g. 'Informele groepen' in de dorpen zal toenemen.

De bijeenkomst afdeling Gelderland te Beekbergen.

En nu de kerk

“Is er voor de kerk nog een toekomst? Sociologen zeggen ja, maar wij als kerk denken daar anders over. Wij spreken over krimp”, zo vervolgt ds. Beekman. De huidige situatie over de kerkelijke ontwikkeling, geeft een curve weer, maar geen rechte lijn. Uit de gegevens blijkt dat 30 procent van de Nederlanders zich tot een kerk rekent en dat 10 procent van de bevolking kerkelijk meelevend is en daarin een actieve rol speelt. Welke andere organisatie kan op zo'n hoge mate van betrokkenheid rekenen?. Maar kerken roepen 'ach en wee'!. Ds. Beekman realiseert zich heel goed dat de kerk zich ook in de dorpen in een minderheidspositie bevindt. Vroeger was de kerk "Hoeder van de gemeente". Nu is de kerk nog 'Het zout der aarde' dat dienend aanwezig behoort te zijn, want zij is nu, ook in een wat afgeslankte vorm, 'hoeders van mensen' geworden.

Sociologen stellen verder dat kerken sociaal actief zijn. Cijfers tonen aan dat er door kerkmensen meer vrijwilligerswerk wordt verricht dan door mensen die geen binding met een kerkgemeenschap hebben. Dus kerkmensen verlenen een waardevolle bijdrage aan de gemeenschap in het dorp. Ds. Beekman heeft wel geconstateerd dat in dorpen veel emotionele eenzaamheid onder mensen is. Mensen die niet het achterste van hun tong laten zien. Er

is wel een burenplicht, maar die gaat niet zover dat mensen hun hart openleggen aan de ander. Kerkenraadsleden hebben te maken met een ambtsgeheim. Dat is een groot goed, om juist deze mensen met hun emotionele eenzaamheid zover te krijgen dat zij zich naar de ander open stellen.

Waar doen we het voor?

In zijn studententijd had ds. Beekman destijds o.m. het klooster van de Achelse Kluis (net onder Valkenswaard op de grens met België) bezocht. Het viel hem op dat in deze kerk constant één lampje bleef branden. Toen hij bij de pater informeerde waarom dit lampje bleef branden, zei de pater dat dit een teken was van Gods aanwezigheid. Door deze Godslamp te laten branden, voelen wij steeds de aanwezigheid van God.

Als kerk behoeven we niet het grootst te zijn om de Godslamp brandende te houden, want ook de meest kleine kerkelijke gemeente kan deze taak volbrengen. Wat we hiervoor nodig hebben is:

- een ruimte om kerkdienst te houden (dat kan een kerk zijn, zoals we gewend zijn, maar het kan ook in een schuur);
- het omzien naar elkaar, zowel pastoraal als diaconaal; en
- de geloofsoverdracht aan elkaar.

Deze Godslamp brandende te houden, betekent dat je als gemeen-

te, hoe klein ook, je eigen identiteit behoudt en zo lang mogelijk zelfstandig blijft. Anders gezegd: we doen apart, wat we apart *kunnen* doen en we doen dingen samen die we samen *moeten* doen. Want bij schaalvergroting jagen we God uit Jorwerd, terwijl het juist onze opdracht is om bij de kern van mensen te blijven.

Kleine organisatie

Ds. Beekman pleit er voor om je kerkelijke organisatie zo effectief mogelijk te maken. Wees zuinig op je vrijwilligers en wanneer je een kerkenraad van 20 personen bent met enkele vacatures, ga dan gewoon aan de slag met de dingen die je gezamenlijk kunt doen en ga niet elke vergadering opnieuw over de onvervulbare vacatures spreken.

Een kerkenraad met 3 á 4 personen verdeeld over disciplines als mensen en gebouwen, kan heel effectief werken, wanneer men het overige uitvoerende werk toevertrouwt aan de z.g. informele groepen (leiding zondagsschool of kindernevendienst, muziekgroepen, bezoekgroepen, gemeentegroepgroepen, e.d.). Deze mensen zijn heel goed in staat om hun werk te doen en wanneer zij vragen hebben over iets, dan weten we dat ze bij de predikant terecht kunnen en wanneer het over geld gaat, dat zij bij de kerkrentmeester moeten zijn.

De dorpskerk maakt deel uit van het eigene van het dorp. Daarom is er alles aan gelegen om als kerkelijke gemeente, hoe gering van omvang ook, zo lang mogelijk zelfstandig te blijven. Want net zo goed als dat b.v. bij de zorg het geval is, leidt schaalvergroting ook in de kerk tot verlies. Het is wel van belang om in bepaalde situaties met andere omliggende gemeenten samen te werken, maar wees voorzichtig om elkaar samen te gaan. Het eigen dorp is je gezin, je familie, terwijl je met een omliggend dorp samen werkt.

Verder wijst ds. Beekman op het geefgedrag van gemeenteleden. Traditioneel is het zo dat gemeenteleden volgens een bepaald patroon bijdragen en dat zij zich betrokken weten bij het kerkenwerk. Bij de jongeren ligt dat anders. Zij bertalen ►

een kerkelijke bijdrage, maar nemen geen verantwoordelijkheid voor het grote geheel. Dat betekent dat ook bij de geldwerving zichtbaar moet worden gemaakt voor welke doelen het geld besteed gaat worden. Dat betekent ook dat de kerk voor door haar geleverde diensten, zoals bij doop, huwelijk en uitvaart, tarieven kan rekenen die op zakelijke basis zijn vastgesteld.

Voorts noemt ds. Beekman nog de mogelijkheden van een legatenbeleid. Waarom zou de kerk hierin niet actief zijn, terwijl juist allerlei goede doeleninstanties hierin het voortouw nemen? Ook plaatselijk op te richten "Vrienden van de dorpskerk van ....." kunnen een belangrijke bijdrage bieden om het draagvlak van de kerkelijke gemeente te vergroten. De kerk als kleine gemeenschap in een dorp heeft zeker toekomst. Succesfactoren hiervoor zijn dat die kerkgemeenschap:

- een eigen profiel, dus identiteit, heeft;
- gastvrij is;
- laat zien wat ze doet; en
- over geestelijk leiderschap beschikt,

"want onze God is het waard de lamp brandende te houden", zo eindigde ds. Beekman zijn boeiende inleiding.

Gedachtewisseling

Zowel de aanwezigen in Beekbergen als in Zeist vonden deze benadering van ds. Beekman over de problematiek erg herkenbaar. Ondersteund door de visie van ds. Beekman putten zij moed om in hun gemeente met nieuw elan aan de slag te gaan.

Verder waren er nog enkele vragen/opmerkingen, zoals:

1. Jammer dat er bij de opleiding van de predikant zo weinig met deze praktische benadering en aanpak wordt gedaan. Ds. Beekman deelt mee dat hij de volgende maand tijdens de Predikantendag van de Bond van Nederlands Predikanten een inleiding over "Leve de dorpskerk" mag houden. Overigens verbaast het hem dat in het door ambtsdragers goed gelezen blad

De bijeenkomst van de afdeling Utrecht te Zeist.

- "Kerkinformatie" zijn verhaal niet wordt genoemd.
2. Samenwerking tussen kerkelijke gemeenten is een belangrijke zaak. In Friesland beperkt die zich tot een rooms-katholieke parochie of een doopsgezinde gemeente, maar dat kan per regio verschillend zijn. Belangrijk is je eigen identiteit als gemeente te behouden, maar probeer elkaars bondgenoot te zijn en niet elkaars concurrent.
  3. Voor een vitale samenleving in dorpen is de aanwezigheid van scholen van eminent belang. Wanneer de scholen uit een dorp weggaan, is het met de vitaliteit van het dorp gedaan. Dat kan ook van de afwezigheid van een kerk in een dorp gezegd worden.
  4. Het zou voor predikanten een stimulans moeten zijn om dorpsdominee te zijn, zodat dienstbaar aan het dorp, de woon- en leefgemeenschap van mensen, kunnen zijn.
  5. De situatie dat 30 procent van de Nederlanders lid blijft van een kerk, terwijl 10 procent van de Nederlanders daarbij actief betrokken is, betreft de situatie in de christelijke kerken. Het is ds. Beekman niet bekend wat de invloed van de Islam hierop is.
  6. De medewerking van de predikant is van grote betekenis. Immers de succesfactoren zijn: a. eigen profiel; b. gastvrije gemeente, c. communicatief bezig zijn (laten zien wat je doet) en d. een wezenlijke rol van de predikant hierbij. Hij/zij dient hiervoor geheel open te staan.
  7. Hoewel de betrokkenheid in de gemeenten met de Gereformeerde Bondsmodaliteit soms nog relatief erg groot is, zullen ook zij geleidelijk aan met krimp te maken krijgen.
  8. De aanwezigen zoals in Beekbergen als in Zeist, vinden de ideeën en suggesties van ds. Beekman erg boeiend en waardevol. Men betreurt het dat er vanuit de Protestantse Kerk in Nederland, die in het kader van b.v. SAGE (Samenwerking Gemeenten) ook met deze problematiek bezig is, zo weinig over de inhoud van "Leve de dorpskerk" wordt gepubliceerd. Ds. Beekman laat weten dat van de zijde van de kerkrentmeesters de belangstelling erg groot is. Naast een inleiding op het VKB-Congres van april 2012, heeft hij lezingen gehouden in de provincies Friesland, Noord-Holland, Drenthe, Groningen, Gelderland en Utrecht.
  9. De ideeën van "Leve de dorpskerk" zijn niet gebonden aan een ondergrens. In beginsel geldt dit voor elke gemeente (b.v. de huisgemeente). Het is ds. Beekman niet bekend hoe dit in grotere dorpen of steden werkt. Vermoedelijk zal dit wat meer centraal georganiseerd worden.

Bloei en enthousiasme in Broeksterwoude

Het Friesch Dagblad van 28 december 2012 staat stil bij het 125-jarig bestaan van de gereformeerde kerk van Broeksterwoude die dit jubileum in 2012 herdacht.

“Temidden van geluiden over terugloop in kerken, weet de gemeenschap zich een van de jongste gemeenten van de Protestantse Kerk van Nederland qua leeftijdsopbouw”. Dat zegt de heer Klaas Kloosterman, die in de jubileumcommissie zat. Het jubileum is eind september groots gevierd. Het enthousiasme borrelt nog na, hoewel inmiddels al tal van andere activiteiten zijn gehouden, zoals een kinderkerstfeest en een levende kerststal, georganiseerd door de jeugd.

De gemeente telt zo'n 570 leden. Van teruggang is geen sprake, vertelt Kloosterman. “Jeugdwerk is een speerpunt. De kindernevendienst trekt wekelijks zo'n zestig kinderen van vier tot en met twaalf jaar. Wanneer jongeren wat ouder worden, komen ze niet altijd meer. Toch zie je ze vaak weer terug wanneer ze zelf kinderen krijgen. Kinderen brengen vandaag de dag de ouderen in de kerk”. Voor jeugd vanaf twaalf jaar is de gemeente aan het experimenteren met nieuwe vormen. “Op zondagochtend houden we sinds begin dit jaar eens in de twee weken een tienerdienst”, vertelt Tjitske van Dijk-Soepboer van de Jeugdraad van de gemeente. “Voor jongeren vanaf

zestien jaar is er eens per vier à zes weken jeugdkerk. Verder zijn er jeugdclubs, waar vaak ook vriendjes en vriendinnetjes mee naar toe komen”.

Het geheim van de bloeiende gemeente is “het enthousiasme van iedereen”, denkt Van Dijk-Soepboer. “We zijn een klein dorp. Mensen trekken elkaar mee. Enthousiasme werkt aanstekelijk. Het is iets waar mensen graag bij willen horen”.

Hoogtepunt vormden vorig jaar de jubileumfestiviteiten. Drie dagen lang stond er een grote witte tent op de Brink voor de kerk met een scala aan activiteiten. Zo was er op vrijdagavond een muziekavond met optredens van alle muziek- en zanggroepen uit het dorp. “Op de zaterdag was er een expositie van 125 jaar gereformeerde kerk Broeksterwoude. En een kennisquiz voor de wat ouderen, een boeren-survival voor de jeugd van alle leeftijden, met als afsluiter een barbecue met z'n allen. De zondag werd afgesloten met een mooie dienst in de kerk met veel genodigden, onder wie oud-predikanten. Voor de kinderen was er een workshopprogramma in de tent, na een gezamenlijke maaltijd”, aldus het Friesch Dagblad.

■ Belasting op Laurenskerk nep, wel geld nodig

De Laurenskerkbelasting, die vorige week in het nieuws was, blijkt een 1 aprilgrap te zijn, zo meldt het Friesch Dagblad van 3 april 2013. De ludieke actie moet de aandacht vestigen op de penibele financiële situatie van de Laurenskerk in Rotterdam. Als er geen geld beschikbaar komt, moet de kerk aan het eind van dit jaar dicht.

Via de eenmalige “Laurenskerkbelasting” werden huurders en eigenaren aangeslagen voor gebouwen die hoger zijn dan de 64 meter van de Rotterdamse Laurenskerk. Voor de 1 aprilgrap werkte het team van de kerk samen met de burgerlijke gemeente. Tientallen vastgoedbezitters en bedrijven kregen een brief met de vraag belasting te willen betalen.

De 1 aprilgrap heeft voor de kerk een uiterst serieuze ondertoon, zegt Frank Migchielsen, directeur van de Stichting Laurenskerk. “De Laurenskerkbelasting is fake, maar de slechte financiële positie van de kerk helaas niet. Als het zo doorgaat, dan kunnen we voor het einde van het jaar de deuren sluiten. De belastinggrap is de aftrap van een serieuze fondsenwerfactie. Hiermee hopen we investeringen te kunnen doen die onze exploitatie weer rendabel maakt”.

De kerk is een grootscheepse fondsenwervingsactie gestart onder het motto: ‘Een duit in het zakje van de Laurenskerk’. Zo hoopt de kerk € 350.000 op te halen om de exploitatie van het gebouw rendabel te maken, aldus het Friesch Dagblad.

■ Website met Zeeuwse orgels compleet

Het Reformatorisch Dagblad van 19 maart jl. meldt dat de website met de geschiedenis van alle orgels in Zeeland compleet is. Via www.orgelsinzeeland.nl zijn de historie en gegevens van alle instrumenten die in de provincie staan en gestaan hebben, toegankelijk. Jan van der Male, webmaster, begon in het najaar van 2005 met het ▶

inventariseren van alle Middelburgse orgels. Gaandeweg werd de site uitgebreid met de orgelhistorie van het eiland Walcheren en Noord-Beveland. In maart 2010 werd de vernieuwde website gepresenteerd, met als belangrijke bijdrage de complete orgelhistorie van Schouwen-Duiveland.

Met het toevoegen van alle bekende orgelgegevens van Zeeuws-Vlaanderen, Tholen en Sint-Philipsland, is de website nu, na een periode van zeven-en-een-half jaar voltooid.

■ Irnsumer orgel nu in Zoeterwoude

Het Friesch Dagblad van 25 maart jl. meldt dat in de Dorpskerk van Zoeterwoude op 23 maart jl. het orgel uit de voormalige hervormde kerk van Irnsum in gebruik is genomen. Tijdens de bijeenkomst werd het instrument — inmiddels rijksmonument — aan de aanwezige gasten gedemonstreerd en door de plaatselijke organisten ‘ingespeeld’.

Nadat de fusie tussen de hervormde gemeenten van Irnsum en van Raard-Poppingawier in augustus 2011 een feit was, besloot de kerkenraad om het orgel te koop te zetten. De eerste tekenen van verval werden al zichtbaar en verdere stilstand zou een nog grotere achteruitgang betekenen. Een advertentie leverde twaalf reacties op. Omdat Zoeterwoude het instrument de gunstigste perspectieven kon bieden, werd besloten het aan deze kerkelijke gemeente te gunnen. Onder leiding van orgelbouwer Van Vulpen uit Utrecht werd in juli vorig jaar door een grote groep vrijwilligers begonnen met de demontage.

Bij de ingebruikname werd nog eens benadrukt hoe jammer het voor Irnsum is dat op deze wijze ook weer een stukje van het kerkelijke leven is afgebroken. “Tegelijk geeft het wel heel veel voldoening dat het orgel zo’n prachtige herbestemming heeft gekregen en dat de nieuwe eigenaren het met zo veel enthousiasme hebben aanvaard”. Komende zomer zijn er al drie orgelconcerten gepland en ook tijdens kerkopstellingen zal het orgel gedemonstreerd worden.

■ Hervormd centrum Genemuiden wordt opgeknap

De hervormde gemeente Genemuiden gaat het Hervormd Centrum aan de Stuivenbergstraat renoveren en uitbreiden. Het pand was tot eind 2012 in gebruik bij de hersteld hervormde gemeente, aldus het Reformatorisch Dagblad van 19 februari 2013.

Het pand, dat dateert uit het eind van de jaren zeventig van de vorige eeuw, is toe aan een opknappbeurt, aldus de heer A. Riezebos, voorzitter van het college van kerkrentmeesters en lid van de bouwcommissie. „Het gebouw wordt uitgebreid, het interieur gemoderniseerd en de daken en de isolatie worden onder handen genomen”. Het plan is om een extra verdieping aan te brengen, waarop twee vergaderruimtes en een ontmoetingsruimte worden gerealiseerd. Daardoor wordt het gebouw met ongeveer 500 vierkante meter uitgebreid. „We willen meer ruimte creëren voor het jeugdwerk, vergaderingen en andere bijeenkomsten”.

De kerkdiensten, die nu nog in een zaal van bejaardencentrum De Meente plaatsvinden, zullen na de verbouwing ook in het centrum worden gehouden. Ook vergaderingen en andere bijeenkomsten, die

nu nog deels in het wijkgebouw en de grafkamer bij de kerk worden gehouden, zullen straks in het Hervormd Centrum plaatshebben.

De totale kosten worden geschat op € 1,5 miljoen. Om de verbouwing te kunnen bekostigen, zijn er verschillende acties op touw gezet, zoals de verkoop van Bijbels en een muzikdiner. Mogelijk kan ook de verkoop van het wijkgebouw aan de Prinses Julianastraat bijdragen aan de financiering. De bouwcommissie hoopt begin mei met de werkzaamheden te starten en deze eind van het jaar af te ronden.

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan

Klaas Jongsma, Burdaard, 54 jaar organist

Taeke de Jong, Burdaard, 60 jaar organist

Johanna Sara de Putter-Scheele, Hoek, 50 jaar organiste

Dominicus Johannes Jansen, Hoek, 50 jaar organist

Goossen Albertus van der Wal, Maarssen-Dorp, 60 jaar organist

Arie Bouwman, Rotterdam-Lombardijen, 65 jaar organist

A. Bouwman, Rotterdam-Lombardijen.

Marinus Willem van de Weerd, Tollebeek, 50 jaar organist

M.W. van de Weerd, Tollebeek.

GOUD

toegekend aan

Gerrit Hendrik Wolters, Anna Paulowna, 41 jaar organist

Andre Johan Smid, Appingedam, 40 jaar kerkrentmeester, notabel, diaken en administrateur

Wouter van Kuilenburg, Boxmeer, 40 jaar organist

W. van Kuilenburg, Boxmeer.

Jacob Rensen, Boxmeer, 40 jaar administrerend-kerkrentmeester

J. Rensen, Boxmeer.

Klaas de Graaf, Burdaard, 44 jaar organist

Izaäk Hubregtse, Doorwerth-Heveadorp, 56 jaar organist

Antonie Verbeek, Erichem, 40 jaar kerkrentmeester en notabel

Henk Teuling, Genderen, 40 jaar organist

Arina Werkhoven-Scheer, Streefkerk, 40 jaar organiste

A. Werkhoven-Scheer, Streefkerk.

Anton van der Meulen, Tijnje-Terwispel, 40 jaar organist

Willem Cornelis van Kempen, Tholen, 40 jaar organist

W.C. van Kempen, Tholen.

Aaldert Renting, Zweeloo, 41 jaar organist

ZILVER

toegekend aan

Trijntje Folkertsma-Dijkstra, Burdaard, 36 jaar organiste

Hendrik Omvlee, Dedemsvaart, 39 jaar beheerder/koster

Stephanus Jacobus Voet, Driebergen, 25 jaar organist

S.J. Voet, Driebergen.

Cornelis van Strien, Fijnaart, 25 jaar penningmeester

Lucas Cornelis van den Hout, Hooge Zwaluwe, 35 jaar collectant

Frans Huibrecht van de Berg, Leek-Oldebert, 28 jaar organist

Fre Ham, Musselkanaal, 25 jaar organist

F. Ham, Musselkanaal.

Anthonia Willemina Gijtenbeek,
Vreeswijk-Nieuwegein, 26 jaar
redactielid, penningmeester
beheerscommissie

BRONS

toegekend aan

Elsje Irene ter Woort, Leusden, 17
jaar koste/beheerder

E.I. ter Woort, Leusden.

Piet van der Zaken, Amsterdam,
2 jaar vrijwilliger verbouw /nieuw-
bouw deskundige

P. van der Zaken, Amsterdam.

■ Jaarverslag 2012 SBKG Gelderland

In maart jl. bracht het bestuur van de Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen (SBKG) van Gelderland zijn jaarverslag over 2012 uit. Het meldt dat tijdens het verslagjaar diverse onderhoudsplannen zijn gemaakt waarmee de colleges van kerkrentmeesters naar hun kerkelijke gemeente kunnen aangeven wat de te verwachten kosten voor de instandhouding van de kerkelijke gebouwen in de komende jaren zullen zijn. In totaal zijn 23 herhaalde hiervoor aangepaste BRIM-aanvragen gehonoreerd. Deze hebben in 2011 wegens een grote overvraag, geen beschikking ontvangen.

De te verlenen diensten bestaan uit:

- het opmaken van een bouwkundig onderhoudsplan voor één of meerdere jaren;
- het begeleiden van de uitvoering van onderhoudsplannen;

Kalender voor kerkrentmeesters

Voor de colleges van kerkrentmeesters is het van belang in de komende maanden o.m. aan de volgende zaken aandacht te besteden

Mei:

- Inning van de bijdrage voor de Solidariteitskas onder lidmaten (eventueel uitgebreid tot de doopleden).
- Betaling aandeel centrale kas.
- Publicatie in het kerkblad van de jaarrekening 2012.
- Publicatie over de stand van zaken van de actie Kerkbalans 2013.
- Nagaan of toezeggingen voor Kerkbalans 2013 over de eerste maanden in een betaling zijn omgezet.

Juni:

- Toezending door de kerkenraad van de vastgestelde jaarrekening 2012 aan het Regionale College voor de Behandeling van Beheerszaken.
- Betaling aandeel centrale kas.
- Publicatie in het kerkblad over de stand van zaken van de in januari gevoerde actie Kerkbalans (stand van toezeggingen, bijdragers, e.d. en het mogelijk te verwachten resultaat).
- Per 1 juli de tarieven voor de verhuur van kerkelijke gebouwen aanpassen, waarvan de aankondiging in april plaatsvond.

De orgelbank

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden. Geïnteresseerden kunnen specifieke informatie over de aangeboden orgels opvragen.

Momenteel zijn er in totaal negen orgels in het bestand opgenomen. Dit betreft instrumenten gebouwd door de fa. Vierdag, Slooff Orgelbouw, Kaat en Tjhuis, gebr. Van Vulpen, fa. Franssen, Fama en Raadgever, Leeftang Orgelbouw en S.F. Blank.

Voor gedetailleerde informatie over de orgelbank kunt u contact opnemen met:

Centraal Bureau VKB Tel. (078) 639 36 63, E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl of raadpleeg het actuele aanbod op onze website: www.kerkrentmeester.nl.

- de projectbegeleiding van nieuwbouw, verbouw- en restauratieplannen, inclusief inventaris, waaronder orgels;
- het aanvragen van subsidies en werven van fondsen voor de realisatie van deze plannen;
- het verstrekken van incidentele adviezen; en
- advisering bij het aanvragen van vergunningen.

Ook eigenaren van niet-monumentale kerkelijke gebouwen kunnen volledig gebruik maken van de diensten van de bouwkundige van de SBKG Gelderland en de financiële advisering.

Liturgisch vormgeven
aan historische interieurs

www.pimvandijkdesigns.nl

telefoon 0575-52 88 03

Lakerveld ingenieurs- & architectuurbureau BV
architectuur · instandhouding · onderhoud · bouwhistorie

Restauratie Nederlands Hervormde Kerk Kockengen

Noordzijde 95'
tel. 0183-582600

4225 PL Noordeloos
fax. 0183-581049

info@lakerveld-noordeloos.nl

www.lakerveld-noordeloos.nl

Adviesbureau Kerkfusies

Notarieel jurist met veel ervaring, adviseert en begeleidt plaatselijke kerken in het notariële traject van vereniging (fusie) tot en met de notariële akte.

Info: mr. M.J. van Vliet-de Vos,
T: 071-5210272, 0625 020 352,
E: info@advieskerkfusies.nl,
www.advieskerkfusies.nl

Alles wat voor uw kerkgebouw/ renovatie nodig is:

- collectebussen, collectezakken + rekken
  - liturgieborden, - doopvont
  - avondmaalserviezen, linnen, tafels,
  - kerkbanken, stoelen, kathedr, lezenaar, preekstoel, knielbanken.
- Ook stofferen van kerkbanken.

MEUBELMAKERIJ

Louis Meijer

Correspondentie adres:
Gersteveld 36, 3902 ES Veenendaal
Showroom: Bobinestraat 1B, 3903 KE Veenendaal
Telefoon 0318-52 99 74, www.kerkinterieur.nl

Tafel(s) - Stoelen - Kapstokken voor uw kerkzaal of bijgebouw?

Kijk voor modellen
en prijzen:
www.kantinemeubilering.nl

Komt u bij ons kijken?
of komen wij naar U toe?
Tel. 0183-50 50 85

BEGRAAFPLAATSDIENSTEN

- Ontwerp
- Advies
- Aanleg

Verhagen
Kaatsheuvel

☎ 0416 273428

www.verhagenkaatsheuvel.nl

- Grafdelven
- Opgravingen
- Onderhoud

12120

Gespecialiseerd in **restauratie** en **onderhoud** van uw **kerkgebouw**

Kijk voor referenties en meer info op www.denhoed.nl

■ RESTAURATIE ■ ONDERHOUD ■ NIEUWBOUW

dekkerdrukkerwerken

hortensiastraat 10, 8903 JN leeuwarden
telefoon: (058) 233 00 00 www.dekkerdrukkerwerken.nl
u kunt nu ook via onze website bestellen, zie "webdrukkerij"

VOORDELIGE COLLECTEBONNEN

1,00	1,25	1,50	2,00	2,50	5,00
1,00	COLLECTEBONNEN				5,00

ins
ure
klepel
klokken
minuten
wijzerpl
betrouw
renovatie
onderhoud
luidklokken
klokkenspele
torenuurwerk
adv

Nabben
klokkenservice
Velhorstweide 18
5709 MJ Helmond
Tel: +31 (0)6 55330003
web: www.klokkenservice.nl
e-mail: info@klokkenservice.nl

PARTNER VOOR UW:
LUIDKLOKKEN WIJZERPLATEN
TORENUURWERKEN KLOKKENSPELEN
VERGULDWERKEN ONDERHOUD EN ADVIES

Betrokken en Betrouwbaar

HUGO REBEL
MEUBELMAKERIJ

ontwerp en maatwerk

Warandebergstraat 15, 1271 ZC Huizen
T 035 5381224 E info@rebelmeubelmakerij.nl

www.kerkinterieurmaat.nl

VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

VELLEMA
TORENUURWERKEN

UNETO-VNI

VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDYK 48 - HALLUM - WWW.VELLEMA.NL

Pels & Van Leeuwen

NIEUWBOUW
RESTAURATIE
ONDERHOUD

Platinalaan 10
5234 GH 's-Hertogenbosch
Tel 073 641 29 51
Fax 073 642 50 55
www.pelsenvanleeuwen.nl
info@pelsenvanleeuwen.nl

ORGELBOUWERS SINDS 1903

Donatus

het vertrouwde verzekeringsloket van A tot Z

Voor kerken en kerkelijke gebouwen heeft Donatus een aantal specifieke verzekeringsproducten ontwikkeld. Ook voor kerkelijke werkers in loondienst en kerkelijke vrijwilligers heeft Donatus verzekeringen op maat. Bijvoorbeeld:

- + aansprakelijkheid en rechtsbijstand
- + auto/verkeersschade
- + CAR-verzekering
- + inboedel/inventaris
- + kerkgebouwen, pastorieën en woonhuizen
- + kostbaarheden
- + milieuschade
- + monumenten
- + ongevallen vrijwilligers
- + orgels
- + verenigingsgebouwen
- + ziekengeld
(loondoorbetaling bij ziekte)
- + ziektekosten/zorgverzekering

Graag informeren wij u nader. Bel ons gerust voor een informatiefolder of een afspraak. Ook kunt u via onze website vrijblijvend een offerte aanvragen.

Donatus

Dé kerken- en monumentenverzekeraar

www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

BELANGENBEHARTIGING • DIENSTVERLENING • KENNIS INSTITUUT

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is de organisatie van beheerders in de Protestantse Kerk in Nederland. De VKB zorgt voor de belangenbehartiging en de dienstverlening voor haar leden.

Daarnaast is de Vereniging een kennisinstituut ten dienste van kerkrentmeesters en alle andere beheerders in de Kerk. De VKB beschikt daartoe over veel kennis en ervaring op het gebied van geldwerving, gebouwen en monumenten, beheer van begraafplaatsen, verzekeringen, enz.

De VKB weet wat er speelt in de kerk en in de wereld daar omheen. Zij weet wat kerkelijke gemeenten nodig hebben en zoekt daar betaalbare oplossingen voor. Protestantse gemeenten, Hervormde gemeenten, Gereformeerde kerken en Evangelisch-Lutherse gemeenten, maar ook externe relaties die binnen de doelstellingen van de Vereniging vallen, kunnen gebruik maken van de volgende diensten van de VKB:

- **MAATWERK IN VERZEKERINGEN:**
nu al ruim 6000 verzekeringen, ondergebracht bij Marsh/Mercer, voor WA, bestuurdersaansprakelijkheid, rechtsbijstand, ongevallen, fraude en beroving, vervanging van predikanten, zorg en inkomen, inkomensverzekeringen onder op maat gemaakte polisvoorwaarden en tegen uiterst scherpe premies.
- **STEUN BIJ GELDWERFING:**
al het materiaal voor de actie Kerkbalans (Nieuwe Stijl), eigen folders en brochures voor uw gemeente, advies voor de plaatselijke geldwerving.
- **ADVIEZEN VOOR BEHEERDERS:**
over kerktorens, orgels en kerkverwarming, belastingwetgeving en beheer van kerkelijke begraafplaatsen.
- **PUBLICATIES:**
handleiding voor kerkrentmeesters, modellen voor plaatselijke regelingen, overeenkomsten en tarieven.
- **ONDSCHIEDINGEN VOOR VRIJWILLIGERS:**
draaginsignes, legplaquettes en speldjes bij jubilea van kerkelijke medewerkers.

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

Centraal Bureau Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer
in de Protestantse Kerk in Nederland
Nicolaas Maessingel 271D, 3311 KS Dordrecht
Postadres: Postbus 176, 3300 AD Dordrecht.
Telefoon: 078 - 639 36 66, Fax: 078 - 631 59 49
E mail: info@kerkrentmeester.nl
Website : www.kerkrentmeester.nl